

JURIDISKA FAKULTETEN
vid Lunds universitet

Ebba Elison

Straffvärdebedömningen vid grova narkotikabrott

Examensarbete
30 högskolepoäng

Per Ole Träskman

Straffrätt

VT-12

Innehåll

SUMMARY	1
SAMMANFATTNING	3
FÖRORD	5
FÖRKORTNINGAR	6
1 INLEDNING	7
1.1 Bakgrund	7
1.2 Syfte	8
1.3 Frågeställningar	9
1.4 Avgränsningar	9
1.5 Metod och material	10
1.6 Disposition	11
2 SVERIGES NARKOTIKAPROBLEM	13
2.1 Framväxt	13
2.1.1 De typiska missbrukarna	14
2.1.2 Vägen mot en allmänpreventiv inställning	16
3 DEN STRAFFRÄTTSLIGA NARKOTIKAKONTROLLEN	18
3.1 Internationella konventioner och rambeslut	18
3.1.1 1961 års allmänna narkotikakonvention	19
3.1.2 1971 års konvention om psykotropa ämnen	20
3.1.3 1988 års konvention mot olaglig hantering av narkotika och psykotropa ämnen	20
3.1.4 EU:s rambeslut angående narkotikahandel	21
3.2 Svensk rätt	22
3.2.1 Narkotikastrafflagen (1968:64)	23
3.2.1.1 Kriminaliseringen av eget bruk av narkotika	28
3.2.2 Lagen (2000:1225) om straff för smuggling	29
4 STRAFFVÄRDEBEDÖMNINGEN I NSL	31
4.1 Allmänt om tabellerna	31
4.2 Farlighetsbedömningen	33

4.3	Mängdresonemanget	34
4.4	Övriga omständigheter	37
5	RÄTTSPRAXIS	40
5.1	Statistik	40
5.2	NJA 1992 s. 235	41
5.3	NJA 2004 s. 354	42
5.4	NJA 2011 s. 357 – ”Mefedronfallet”	43
5.5	NJA 2011 s. 675 I och II	46
5.5.1	Del I	46
5.5.2	Del II	48
5.6	HD B 2521/11	50
5.7	HD B 4468/11	52
5.8	HD B 3851/11	53
5.9	HD B 4343/11	55
6	ANALYS	58
6.1	Hur har narkotikan växt fram i vårt samhälle till det problem det är idag?	58
6.1.1	Har den straffrättsliga inställningen varit helt negativ för samhället?	60
6.2	Vad innebär HD:s nya prejudikat?	60
6.3	Var befinner sig narkotikafrågan idag?	62
6.4	Konsekvenser och följder av HD:s nya praxis	63
	BILAGA A	66
	BILAGA B	67
	KÄLL- OCH LITTERATURFÖRTECKNING	68
	RÄTTSFALLSFÖRTECKNING	71

Summary

This essay describes the assessment of penal value concerning grave narcotic offenses. Up until 1923 narcotics did not have a legal meaning in Sweden, but as it was introduced in society and an addiction started spreading, the legislation also started to evolve around it. When it began to be known what intoxicative and addictive effects narcotics brought with it, and that these preparations started ending up in the hands of the young people it became a real problem for the society. The opinions were strong about how to solve the problem and the result after an effective struggle was public preventive measures. The penalties for drug offences were raised gradually and by this the society really wanted to show how serious they regarded drug offences to be.

Narcotics made its way long before international wise, which lead to several conventions and framework concerning that area. This in its turn had a big impact on our national legislation in many ways. Since all Nordic countries advocated and pursued a narcotic free area, consequently the legislation was adapted accordingly. In 1968 the drug penal law was incorporated which is applicable yet today and consists of a total of nine paragraphs. This together with a number of other laws and regulations are the ones that regulate narcotics legally. A big change in the legislation was the addition of criminalization of personal use that was incorporated in 1988.

Something unique concerning drug offences are the charts that has been developed through case law and after guidelines made by the Court of appeal in Skåne and Blekinge (HSB), and they are used in the assessment of penal value. The charts are build up after amount and what kind of narcotics it is concerning. It has come to realization after survey of case law that these charts have created a misleading and uneven result. The reason is mainly because the lower courts without hesitation followed the charts recommended penal value. Both the amount and the kind of narcotics are important factors in the assessment of penal value, but just as the preparatory work already have pointed out has the Supreme Court now chosen to reevaluate how the assessment of penal value should be done and instead put significant weight to remaining circumstances in the drug cases. In summer of 2011 the Supreme Court sentenced in a case which outcome became the essential change in case law. The change concerns the grave narcotic offenses. Earlier the kind and amount of narcotics quickly made the penalties reach higher levels in the scale, but now the Supreme Court said that a gradation of case law is required and a larger space in the upper parts of the range of punishments should be used only for the really grave cases. As drug offences were taken to be sentenced in the Supreme Court this new assessment of penal value had an impact and even new charts are under construction to better suit the new existent case law.

This new case law has come to mean that the Supreme Court has gotten a new milder view on drug offences that before would have gotten really high penalties. All this has happened without a public debate and it seems as if politics have been left outside. Why this change came when it did, despite the fact that it is no innovation from the legislator's side can only be speculated in. A presumed cause can of course be of what composition of judges we have in the Supreme Court today and that has resulted in that a change of the view of what is considered to be a grave drug offence or not now could happen.

With this change it will be harder for the prosecutors when it comes to the claim of sanction. However, this will hopefully lead to a more fair and proportional case law where the offender (most often it is men) gets the "right" penalty. Focus from the police side could come to be transferred from the minor drug offences to be on the heavy criminals that deal with narcotics mainly for the purpose of economical profit.

Now it is desirable that the politicians adapt themselves to this new point of view. That the high penalties would decrease the problems of narcotics has been shown to be incorrect and maybe now a more liberal view on narcotics is on its way to enter. Treatment should be the first priority concerning the addicts on the street, and more resources should be given to the police so they can build enough evidence together with the prosecutors so the offenders behind the really serious and grave drug offences get convicted. The Supreme Court has shown their position in the invincible debate and now remains to see what is the next step. Hopefully in long terms we can see a decreased spread of narcotics in society and thereby a decreased problem of narcotics. We have a long way to get there and with our strict view that we have on narcotics, there is more to obtain to reach the ultimate solution and see if it has the effect that is wanted.

Sammanfattning

Denna uppsats redogör för straffvärdebedömningen vid grova narkotikabrott. Fram till 1923 hade narkotika ingen juridisk innebörd i Sverige, men allteftersom det introducerades i samhället och ett missbruk började spridas, började också lagstiftningen utvecklas kring det. När det uppdagades vilka rusframkallande och beroendeframkallande effekter narkotika förde med sig, och att dessa preparat hamnade i ungdomars händer blev det ett verkligt samhällsproblem. Åsikterna var starka om hur man skulle lösa problemet och resultatet efter en effektiv kamp blev en allmänpreventiv väg. Straffen för narkotikabrott höjdes successivt och samhället ville med detta verkligen visa hur allvarligt de såg på narkotikabrott.

Narkotika banade sin väg långt tidigare internationellt sett, vilket ledde till uppkomsten av flera konventioner och rambeslut kring området. Detta i sin tur präglade vår nationella lagstiftning till stor del. Eftersom hela Norden förespråkade och satsade på ett narkotikafritt område blev följaktligen också lagstiftningen anpassad därefter. 1968 infördes den narkotikalag som är tillämplig än idag och består av sammanlagt nio paragrafer. Denna tillsammans med en stor del andra lagar och förordningar är de som reglerar narkotikan rättsligt. En viktig förändring i lagstiftningen var tillägget av kriminalisering av eget bruk som infördes år 1988.

Något som är unikt vad gäller narkotikabrotten är de tabeller som utvecklats via praxis och efter riktlinjer från Hovrätten över Skåne och Blekinge (HSB), och används i straffvärdebedömningen. Det är mängd och farlighet som tabellerna utgår ifrån. Det har däremot visat sig vid överblick av praxis i narkotikamål att dessa tabeller skapat ett missvisande och ojämnt resultat. Till övervägande del beror det på att underrätterna ställde in sig i ledet och okritiskt följde tabellernas rekommenderade straffvärde. Både mängd och art narkotika är viktiga faktorer i straffvärdebedömningen, men precis som förarbeten sedan länge har påvisat har HD nu valt att omvärdera hur straffvärdebedömningen ska gå till och istället lägga betydande vikt vid övriga omständigheter i narkotikamålen. Sommaren 2011 dömde HD i ett mål vars utgång blev den avgörande förändringen i praxis. Förändringen rör de fall som gäller grova narkotikabrott. Tidigare har art och mängd narkotika fått straffen att snabbt nå maximum i skalan, men nu förklarade HD att en nyansering krävs och större utrymme i straffskalan ska finnas för de verkligt allvarliga fallen. Allteftersom flera narkotikamål togs upp för bedömning i HD fick denna nya straffvärdebedömning genomslag och även nya tabeller är på väg att få sin utformning för att bättre anpassa rådande prejudikat.

Denna nya praxis har kommit att innebära att HD nu fått en mildare syn på narkotikabrott som tidigare skulle fått riktigt höga straff.

Allt detta har föregått utan någon samhällsdebatt och politiken har till synes lämnats utanför. Varför denna förändring kom när den gjorde, trots att det inte är något nytänkande från lagstiftarens sida kan bara spekuleras i. En förmodad orsak kan givetvis bero på vilken sammansättning vi har i HD idag och att den medfört att en ändring av synen på vad som ska anses som grovt narkotikabrott nu kunde ske.

Med denna förändring lär det bli svårare för åklagare vid påföljdsyrkandet. De objektiva rekvisiten får ta ett kliv åt sidan till förmån för de subjektiva. Däremot kommer det förhoppningsvis medföra en mer rättvis och proportionerlig rättspraxis där gärningsmannen (för det är nästan alltid män) får ”rätt” straff. Fokus från polismyndigheternas sida kan komma att förflyttas från de ringa narkotikabrotten till att ligga på de grovt kriminella som befattar sig med narkotika huvudsakligen för vinningens skull.

Nu är det önskvärt att politikerna tar till sig detta nya synsätt. Att de höga straffen skulle minska narkotikaproblemet i samhället har visat sig vara felaktigt. Kanske en mer liberal syn på narkotika är på väg att ta form. Behandling bör bli första prioritering vad gäller missbrukarna på gatan, och fler resurser bör ges polismyndigheterna så att de kan få fast de ansvariga bakom de riktigt allvarliga och grova narkotikabrotten. HD har tagit sin ställning i den osynliga debatten och nu återstår att se vad nästa steg blir. Förhoppningsvis kan vi på sikt se en minskad spridning av narkotika i samhället och därmed ett minskat narkotikaproblem. Vägen dit är lång och vi har med den hårda synen på narkotika som präglar vårt medvetande en bit kvar att gå för att hitta den ultimata lösningen och se om den får önskad effekt.

Förord

Jag vill rikta ett stort TACK till:

först och främst min handledare professor Per Ole Träskman för god vägledning i min uppsats,

justitierådet Martin Borgeke för en intressant och givande diskussion,

min familj som genom alla dessa år har stöttat mig igenom utbildningen,

och sist men inte minst mina underbara vänner som jag inte hade klarat mig utan. Ett särskilt tack till Anna som har stöttat mig igenom denna uppsats i princip varje dag.

Lund den 13 maj 2012

Ebba Elison

Förkortningar

BrB	Brottsbalken
BRÅ	Brottsförebyggande rådet
CAN	Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning
Dir.	Direktiv
Ds	Departementsserien
EG	Europeiska gemenskapen
EU	Europeiska unionen
EUF	Fördraget om europeiska unionens funktionssätt
FHI	Statens folkhälsoinstitut
FN	Förenta nationerna
GHB	Gamma-hydroxi-butyrat (ett narkotikaklassat, smärtstillande medel)
HD	Högsta domstolen
HovR	Hovrätt
HSB	Hovrätten över Skåne och Blekinge
LSD	Lysergsyredietylamid (en hallucinogen drog)
LVFS	Läkemedelsverkets föreskrifter
MDMA	Metylendioximetamfetamin (synonym med ecstasy)
MDPV	Methylenedioxyprovalerone (en psykoaktiv drog)
NF	Nationernas förbund
NJA	Nytt juridiskt arkiv
NSL	Narkotikastrafflagen
Prop.	Regeringens proposition
SFS	Svensk författningssamling
SKL	Statens kriminaltekniska laboratorium
SOU	Statens offentliga utredningar
SSL	Smugglingslagen
SvJT	Svensk juristtidning
TR	Tingsrätt
VSL	Varusmuggningslagen
WHO	Världshälsoorganisationen

1 Inledning

1.1 Bakgrund

Sedan 1980-talet, med andra ord i cirka fyrtio år, har Sverige haft föreställningen att drogmissbruk är ett enormt samhällsproblem och en stark vilja har funnits att hålla en hård linje mot droger. Nils Bejerot, av många känd som narkotikapolitikens fader och en av dem som betytt mest för narkotikapolitikens restriktiva riktning, debatterade då intensivt för nolltolerans mot narkotika och det är den inställning Sverige har haft sedan dess. I dessa fotsår följde en strängare straffreglering, kriminalisering av eget bruk och en nationell consensus om att vi ska kämpa för ett drogfritt samhälle.¹

Denna starka vilja till ett drogfritt samhälle har lett till avsaknaden av en debatt eller en omprövning av narkotikapolitiken. Ser man till de två senaste valrörelserna är narkotikan inget man diskuterat, vilket är anmärkningsvärt då vi fyrtio år senare ser att resultaten inte blivit som man tänkt sig. Trots detta menar Sveriges nuvarande justitieminister Beatrice Ask att den svenska drogpolitiken är och har varit framgångsrik, samt att det inte finns någon anledning att ändra på den.² Jämför man istället med olika forskningsresultat visar de att tesen om drogernas extrema farlighet har flera brister och att det finns en relativism vi har förbisett, eller rent av ignorerat.³

När nollvisionen var under utveckling och på framväxt i Sverige, var problemet med narkotika i samhället mindre omfattande än idag. Då fanns också en större tro på att problemet går att lösa och till och med eliminera. Att narkotikaproblemet sedan dess gradvis har ökat är intressant att studera. Antalet intagna på landets fängelser dömda för narkotikabrott har sedan 2004 varit den största gruppen.⁴ Är det så att lösningen vi då trodde oss ha funnit istället har förvärrat problemet eller vad beror ökningen på?

Svenska domstolar är i regel väldigt restriktiva med att döma ut maxstraff – utom just vad gäller narkotikabrott. En dubbeltydighet framträder när vi å ena sidan hellre friar än fäller och gärna väljer lägsta möjliga straffpåföljd, samtidigt som vi i narkotikamål valt att gå så pass hårt framåt med nollvisionen att dessa principer inte längre gäller. Vad har lett till denna utveckling och varför har vi valt att särskilt vid narkotikamål vara extra hårda?

Sommaren 2011 hände något i Högsta domstolen (HD). Ett narkotikamål kom att totalt förändra tidigare rådande praxis.

---

¹ Linton, Magnus: *Nu rasar grunden för svensk drogpolitik*, Dagens Nyheter, 2011, s. 2.

² Grahn, Ossian: *Lägre beviskrav vid narkotikabrott*, Alkohol och Narkotika, 2011, s. 15.

³ Linton a.a. s. 3.

⁴ Grahn a.a. s. 15.

Istället för de strikta bedömningarna där man i princip endast tagit hänsyn till drogens mängd och farlighet hamnade nu andra omständigheter i fokus. Varför kom denna förändring i praxis just nu? Redan har flera efterföljande fall rättat sig efter de nya bedömningarna och ytterligare narkotikamål är uppe för prövning i HD. Röster har börjat höjas och den uteblivna men önskade debatten om narkotikapolitiken verkar ha satt igång. Funderingarna är nu var narkotikafrågan befinner sig idag och vilka utmaningar vi har framför oss.

1.2 Syfte

Narkotika är onekligen inget som ett samhälle kan sympatisera med, och det skapar många problem kring hur man ska hantera situationen. Vi har försökt att ta i med hårdhandskarna, men den metoden verkar inte fungera. Är det så att vi faktiskt kan få bukt med problemet eller måste vi helt enkelt acceptera att narkotika är något som alltid kommer vara en del av vårt samhälle hur vi än väljer att agera? HD har nu valt att ändra på praxis vad gäller straffvärdebedömningen i grova narkotikamål. Jag ämnar undersöka vad denna förändring innebär, dels rent praktiskt och om den kan ha någon påverkan på narkotikan i samhället och den politik som förs kring den.

Min tanke när jag valde detta ämne var att redogöra för hur en straffrättslig bedömning går till i narkotikamål och också varför den sker på ett särskilt sätt. Att bedöma utifrån tabeller är rätt unikt. När jag sedan fick reda på att det skett en radikal förändring i praxis var ämnet givet. Jag vill samtidigt med denna uppsats ta reda på varför narkotikabrott har en särskild ställning i den straffrättsliga världen och varför vi behandlar dem på ett speciellt sätt.

Antalet intagna på fängelserna som sitter dömda för narkotikabrott har ökat. Beror detta på att den tidigare hårdare metoden varit sämre? Det är inte helt säkert. Möjligen kan det till och med vara tvärtom, att alla de man inte fick fast tidigare har med en hårdare kriminalisering nu blivit dömda. Frågan är däremot om det är rätt personer i kedjan som blivit dömda. Är det den enskilde missbrukaren, langaren eller personen högst upp i kedjan av en organiserad verksamhet med ekonomisk vinning? Om det är en nollvision vi har förespråkade, men på grund av de straffbedömningar vi gjort, istället har dömt de enskilda missbrukarna och istället för behandling gjort det än mer omöjligt för dem att överleva med sitt missbruk. Kan HD:s förändring av praxis vara början på en förändring av detta?

För att på ett tydligt sätt redogöra för mitt syfte har jag valt följande huvudsakliga tes att undersöka;

”Med den nya och förändrade praxisen kommer narkotikaproblemen vi har i samhället att minska”.

1.3 Frågeställningar

För att på ett tydligt sätt presentera min uppsats och underlätta för läsaren att kunna följa med i uppsatsen har jag valt att arbeta utefter ett antal olika frågeställningar. Dessa frågeställningar är tankar jag haft när jag tänkt på vilket ämne jag vill skriva om och varför. Samtidigt ska dessa frågor på ett bra sätt underbygga mitt syfte och förhoppningsvis hjälpa mig att uppfylla det. Ambitionen är även att med hjälp av frågorna ge läsaren en direkt uppfattning om vad uppsatsen skall behandla. En del av frågorna besvaras under uppsatsens gång och en del besvaras i analysen.

De frågor jag valt att arbeta utifrån är följande:

- Hur har narkotikan växt fram i vårt samhälle och utvecklats till det problem som det är idag?
- Hur ser dagens lagstiftning och praxis ut på området?
- Överensstämmer praxis med de intentioner som förarbeten presenterat?
- Vad innebär HD:s nya prejudikat?
- Varför har en förändring i praxis skett nu?
- Var befinner sig narkotikafrågan idag?

1.4 Avgränsningar

För att på bästa sätt uppfylla mitt syfte är det av stor vikt att göra tydliga avgränsningar i ämnet. Inledningsvis har jag valt att i större utsträckning fokusera på de grova narkotikabrotten. HD:s förändrade praxis berör mest den typen av narkotikabrott och hur avgränsningen mellan brott av normalgraden och grovt narkotikabrott ska dras. Visserligen har jag behandlat även andra grader av narkotikabrott som man kan se i kapitlet om dagens lagstiftning och en del i analysen, men huvudsakliga inriktningen gäller trots detta ändå de grova narkotikabrotten.

Vidare ligger mycket av problematiken kring narkotika i missbrukarleden och hur den svenska missbrukarvården hanteras. Detta är en mer medicinsk synvinkel jag inte berört särskilt djupt mer än när jag ansett att det haft en betydande relevans i sammanhanget. Min uppsats beskriver även de stridande allmänpreventiva och individualpreventiva synsätten vilket innebär att jag därför ändå till viss del behandlar synen på om en hård kriminalisering är bättre eller sämre gentemot en mer behandlande syn på de som står inför rätten i narkotikamål.

Vid valet av detta ämne funderade jag även på om det fanns möjlighet att göra en komparativ tolkning, vilket det finns och dessutom kan vara intressant, men med hänsyn till tidsbegränsning och omfattning har jag i detta läge valt att avstå från ett sådant upplägg.

Jag finner att hur situationen ser ut i Sverige är tillräckligt komplex och intressant för att passa som examensarbete. Däremot har jag i min analys valt att kort nämna ett par aktuella jämförelser, men detta enbart för att på ett tydligare sätt belysa min egen ståndpunkt om var Sverige befinner sig i frågan.

Eftersom min uppsats berör narkotikabrott är en grundlig genomgång av NSL välbehövlig, men som jag även påpekar senare i uppsatsen är det flera lagar och förordningar som reglerar ämnet. Jag har valt att nämna dessa men endast redogöra för NSL och SSL. SSL har jag valt att kort sammanfatta eftersom narkotikabrott ofta innebär smuggling av preparaten in till Sverige och då är SSL den lag som närmast blir tillämplig. NSL är med andra ord subsidiär till SSL.

Det kan konstateras redan nu, att skriva om straffvärdebedömning och straffmätning kan i sig bli en hel uppsats och det finns mycket som kan förklaras däri. Jag har med mitt val av ämne endast berört en viss del i denna process – alltså inte ingående hur hela påföljdsprocessen i en narkotikabedömning går till. Fokus har istället legat till stor del på vilka olika omständigheter som tas i beaktning i en straffvärdebedömning i narkotikamål, samt även hur stort genomslag de får i denna bedömning. Även om straffvärdebedömningen och straffmätningen många gånger innebär en värdering av samma omständigheter har jag trots detta till större del fokuserat på själva straffvärdebedömningen. Vidare bör förklaras att bland dessa omständigheter ingår en farlighetsbedömning av varje preparat. Jag har i denna uppsats redogjort för hur denna bedömning går till, men lämnat åt sidan att gå djupare in på de olika preparatens individuella beskrivningar.

Vad gäller mitt val av rättsfall har jag för det första enbart tagit med mål som har gått upp i HD. Sedan har jag valt ut ett par vägledande fall som avgjordes före det som kom sommaren 2011, och dels har jag tagit med de som HD valt att prejudicera efter den domen. Detta för att belysa på ett tydligare sätt hur HD har resonerat kring straffvärdebedömningen i olika situationer. Vidare har de rättsfall som refererats här haft utgångspunkten att de varit fråga om grova narkotikabrott. En större del av dem har däremot sänkts till brott av normalgraden i de högre instanserna, men jag har med detta velat visa på hur HD har gått ifrån den tidigare praxis som funnits på området.

1.5 Metod och material

Den metod jag valt att använda för att uppfylla mitt syfte med denna uppsats är först och främst en rättsdogmatisk metod där jag undersöker både källor och litteratur av relevans inom området. Genom detta bildar jag mig en uppfattning om rättsläget. Källor som använts är främst offentliga publikationer. Utifrån dessa har jag sedan med hjälp av litteratur i form av böcker, artiklar etc. tolkat, sammanställt och dragit slutsatser.

Dessa har jag använt främst i avsnitten som behandlar den historiska tillbakablicken om hur narkotikan har växt fram i samhället, den nuvarande lagstiftningen samt kapitlet som särskilt behandlar själva straffvärdebedömningen.

En studie av rättsfall är i mitt fall relevant då mycket av uppsatsen bygger på att ta reda på rättsläget och hur praxis utvecklats i tiden. Jag har sett över vilka rättsfall och prejudikat som är intressanta för mitt arbete och sedan gjort korta referat som ska belysa det jag velat ha svar på för att uppnå mitt syfte. Utgångspunkten har varit NJA 2011 s. 357, vilket är det rättsfall som HD förändrade praxis med. Därefter har jag gjort ett kvalitativt urval av rättsfall utkomna både innan och efter för att försöka tydliggöra rättsläget och HD:s uppfattning idag, samt hur och på vilket sätt den har förändrats.

1.6 Disposition

Inledningsvis gör jag en presentation av narkotikans utveckling i en straffrättslig synvinkel. Här redogörs för en historisk utveckling av hur straffpåföljderna bestämts och därmed också vilken narkotikapolitik vi fört i Sverige den tid som narkotika varit en del av vårt samhälle. Jag gör en vidareutveckling och fördjupning på ovanstående bakgrund som har redovisats. Detta är intressant för att sedan förstå vilka förändringar som har skett och hur pass genomgripande dessa är. Vidare i kapitlet har jag redogjort för de typiska missbrukarna av narkotika i historien för att få en inblick i vart problemet har spridit sig och inom vilka sociala grupper som narkotikan har och fortfarande existerar. Avslutningsvis i detta kapitel utreder jag hur det kommer sig att vi har valt den straffrättsliga vägen för att lösa narkotikaproblemet. Eftersom detta har präglat hela vårt samhälle och då jag vidare i uppsatsen behandlar effekterna av detta, anser jag det rimligt att redogöra för detta i uppsatsens inledande kapitel.

I mitt tredje kapitel utreder jag lagstiftningen på området och dess förarbeten. Här avhandlas vilka intentioner lagstiftaren har och anledningarna till dessa. Först gör jag en genomgång av vilka internationella konventioner och rambeslut som finns eftersom dessa har präglat hur vår nationella lagstiftning ser ut. Därefter redogör jag för svensk rätt och vilka lagar och förordningar vi har som reglerar narkotika. En djupare genomgång sker av NSL där jag beskriver de relevanta paragraferna i lagen och lite omständigheter kring dem. Ett särskilt underkapitel ägnas åt kriminaliseringen av eget bruk då denna haft en särskild effekt på samhället och visar hur narkotikaproblemet har tacklats. Slutligen redogör jag även kortfattat för SSL.

Fjärde kapitlet går på djupet in hur själva straffvärdebedömningen utförs av domstolarna. Först sker en förklaring av de tabeller som är utmärkande för straffvärdebedömningen i narkotikamål och lite om bakgrunden till hur de har utformats.

Därefter går jag närmare in på först farlighetsbedömningen av narkotika och vad den innebär, och sedan mängdrekvisitet som tillsammans med farlighetsbedömningen har spelat en avgörande roll för domstolarnas utredning och i viss mån fortfarande gör. Till sist behandlar jag de övriga omständigheter som har relevans för straffvärdebedömningen och vad de i praktiken innebär.

Kapitel fem inleder jag kortfattat med lite statistik över antalet lagföringar i narkotikabrott, och hur stor andel av dem som är ringa, av normalgraden respektive grova. I denna redogörelse försöker jag även påvisa hur statistiken har sett ut och förändrats inom det senaste decenniet. Vidare belyser jag sedan med praxis hur intentionerna hos lagstiftaren har följts upp och vidareutvecklats i praxis. Detta kapitel liknar därav närmare en rättsfallsstudie, men sker av kvalitativt slag. Jag refererar sammanlagt åtta olika rättsfall som alla har relevans för straffvärdebedömningen. Det utförligaste av dem rör NJA 2011 s. 357 då detta är vägledande för alla rättsfall som kommer därefter.

Sjätte och avslutande kapitel innehåller en analys där jag presenterar mina slutsatser och svaren på de frågeställningar som inte redan klargjorts tidigare i uppsatsen. I analysen försöker jag lyfta fram de viktigaste delarna av uppsatsen och har även i viss mån redogjort för de olika ställningstaganden som idag existerar kring narkotika.

2 Sveriges narkotikaproblem

2.1 Framväxt

När man ser tillbaka i tiden på narkotika som ett hot mot vårt samhälle, har den en relativt kort historia. Hur narkotikan framställts beror givetvis enbart på hur man väljer att se på den. När man bara tittar till omfattningen av narkotikabruket och vilka konsekvenser det medför, så är det inte konstigt att det har kommit att växa fram som ett samhällsproblem.⁵

Fram till 1923 hade narkotika ingen juridisk innebörd. Eftersom narkotika inom medicin haft en desto större innebörd en längre tid har preparaten främst hanterats inom medicinalordningen och varit en del av regleringen av den medicinska verksamheten. Sveriges första särlagstiftning som reglerade narkotikans rättsliga ställning tillkom 1923 i form av narkotikakungörelsen (SFS 1923:52). Efterhand som farmakologin utvecklades introducerades nya läkemedel till den medicinska marknaden. En ny preparatgrupp som tillkom under den här första hälften av 1900-talet var de centralstimulerande läkemedlen, exempelvis amfetamin. De ansågs vara någorlunda ofarliga, och riskerna få. Framförallt var de också verkningsfulla mot flera sjukdomar som narkolepsi, epilepsi, depressioner, psykoser m fl. Att denna var uppfattningen om dessa preparat berodde främst på okunskapen om dem och detta ledde i sin tur till att restriktionerna kring preparaten var få. Till en början såldes de till och med receptfritt. Efterhand började vissa rapporter om biverkningar dyka upp. Medicinalstyrelsen skickade ut formulär där de uppmanade att man skulle skriva ut centralstimulerande medel med större restriktivitet, bland annat att man skulle upphöra med att skriva ut sådana preparat över telefon om man inte var säker på identiteten på personen. Även om en viss förändring var igång hade de centralstimulerande medlen ännu inte blivit narkotikaklassade i narkotikakungörelsen.⁶

De missbrukare som uppmärksammades i de medicinska facktidskrifterna var oftast personer som utvecklat sitt beroende som en konsekvens av medicinsk behandling. På den tiden var som en följd av det, även antalet missbrukare få och en negativ moralisering förekom inte mot dem. Med anledning av detta dröjde det också innan bruket av narkotika lyftes fram som ett samhällsproblem och något att åtgärda på högre nivå.⁷ Beskrivningen av narkotikaproblemets situation gjordes alltså främst utifrån ett medicinskt perspektiv och så var det fram till 1960-talets början. Den utveckling som senare ägde rum var ur ett mer samhälleligt perspektiv.

---

⁵ Olsson, Börje, *Narkotikaproblemet i Sverige: framväxt och utveckling*, i Olsson, Börje (red.) m fl. *Narkotika – Om problem och politik*, Stockholm, 2011, s. 23.

⁶ Ibid., s. 28 f.

⁷ Ibid., s. 27.

Eftersom de medel som producerades hade stark attraktionskraft samt läkemedelsindustrins spridning och popularisering av dem, utvecklades användningen på ett problematiskt sätt. Däremot krävdes fler förutsättningar än bara spridningen av narkotika för att ett narkotikaproblem skulle utvecklas. I Sverige har problemet och politiken inom narkotika formats med utgångsläge i vilken grupp som är den dominerande missbrukargruppen.⁸

2.1.1 De typiska missbrukarna

Först och främst är det lämpligt att benämna de relevanta personerna som missbrukare istället för gärningsmän då de egentligen inte begår ett narkotikabrott historiskt sett eftersom de flesta preparaten inte var narkotikaklassificerade på den tiden. Däremot har de som missbrukare varit en del av orsaken till att vi utvecklade ett narkotikaproblem i Sverige. Själva begreppet narkotikamissbruk innefattar många olika typer och former av användning. Man gör ingen större åtskillnad mellan en skadeorienterad och en legal missbruksdefinition. Det kan handla om allt från konsumtion av sömnmedel utan recept till dagligt injicerande av heroin.⁹

Man kan koppla missbrukarna till huvudsakligen fyra olika grupper: de folkliga, de medicinska, de subkulturella och de psykiskt sjuka. Eftersom preparaten uppstod inom läkemedelsindustrin utvecklades den första gruppen missbrukare inom det området. Bruket började efter rekommendationer från läkare och som en del av deras planerade behandling. En olycklig konsekvens av detta blev ett beroende hos patienten. Den här typen av personer inom denna kategori var vanligen välställda medborgare vilket innebar att så länge problemet rörde sig inom denna krets utvecklades aldrig ett offentligt narkotikaproblem.¹⁰

Inom gruppen med folkliga missbrukare förekom inte heller några starka moraliska föredömen eller betänkligheter. Bruket var folkligt förankrat och hade sin orsak i medicinsk behandling. Däremot hade de en något svårdefinierad ställning i samhället. Man är inte heller riktigt säker på vilka de folkliga missbrukarna var, men sannolikt kan man säga att de bestod av en blandning mellan dem som började använda narkotika med syftet att bota någon sjukdom och lätt hamnade inom ramen för den okontrollerade folkmedicinen, samt de personer som av någon anledning blivit beroende och kunde stilla sitt begär med folkmedicinen. Missbruket var alltså folkligt förankrat.¹¹

De psykiskt sjuka missbrukarna kom att bli lite ansiktet utåt när man skulle beskriva en missbrukares personlighet. Genom de psykiskt sjuka kunde man dramatisera narkotikamissbruket på en generell nivå.

---

⁸ Ibid., s. 31.

⁹ *Drogutvecklingen i Sverige 2010*, CAN Rapport 125, Stockholm, 2010, s. 81.

¹⁰ Olsson a.a. s. 31 f.

¹¹ Ibid., s. 32.

Det spelade ingen roll om beroendet uppstått på grund av den psykiska sjukdomen eller på grund av läkares ordinerande behandling.¹²

Vad gäller den subkulturella gruppen av missbrukare, kan man utan tvekan påstå att det är den här gruppen som allra främst orsakat ett narkotikaproblem i Sverige. Ingen av de tre ovan nämnda grupperna har utgjort något egentligt hot mot vårt samhälle eller riskerat att omgivningen kan som en följd av narkotikan bli utsatt för negativa konsekvenser som kriminalitet och våld. De andra människorna är sjuka människor som har ett beroende påverkande helt den egna individen.¹³

Vad har då gjort narkotikaproblemet så hotfullt som det har kommit att bli? Förutom att det hade anknytning till den kriminella världen så började narkotikan kopplas till ungdomar. Inte minst skapade det en oro när flickor kopplades till narkotikamissbruk och prostitution. Rädslan hos föräldrar att det fanns en risk att detta problem skulle spridas till deras egna barn förstärkte problemet. På det hela taget kan man alltså se att i takt med att narkotika blev ett samhällsproblem förändrades problemet från att beröra individuella och medicinska grupper till att bli ett socialt och offentligt problem.¹⁴

Motiven till att begå narkotikabrott ser med andra ord olika ut beroende på var man tittar, och så är det än idag. I dagens läge är som syftat på ovan den vanligaste gärningsmannen inom narkotikabrott en ung person som använder för eget bruk. Ofta lider de alltså av ett missbruk. Det är vanligare att det är män som missbrukar än kvinnor, men skillnaden är inte markant. Däremot kan man se att det förekommer mycket oftare i storstäder än på landsbygden. Vad gäller de grova narkotikabrotten ser den typiska gärningspersonen något annorlunda ut. Här är den ekonomiska vinningen det som oftast är den drivande faktorn. Eftersom de grövre brotten ofta även innebär smuggling från andra länder, är det inte ovanligt att gärningsmannen är utländsk. Närmare hälften av de som döms har visat sig vara utländska medborgare. Personerna som smugglar narkotika kallas för kurirer. En kurir är normalt en socialt utsatt person från ett fattigt land. Ofta har de dålig kunskap om hur straffen för narkotikabrott är utformade i Sverige och hur pass hårda de är. Deras enda uppgift är att föra in narkotikan i landet, vilket leder till att det oftast är kurirerna som grips i de organiserade verksamheterna. De högsta ledarna skyddar sig själva och kommer oftast inte ens i kontakt med varken kurirerna eller narkotikan utan har andra aktörer, eller mellanled, som ordnar detta. Konsekvensen blir, som ledarna av stora narkotikaorganisationer hoppas på, att det är väldigt svårt att bekämpa narkotikaproblemet på den allra högsta nivån.

---

¹² Ibid.

¹³ Ibid.

¹⁴ Ibid., s. 33 f.

Det kan också vara så att organisationerna är gränsöverskridande och att det handlar om olika grupper som opererar i olika länder och bedriver narkotikahandel sinsemellan.¹⁵

2.1.2 Vägen mot en allmänpreventiv inställning

När narkotikaproblemet allteftersom började ta form i vårt samhälle och man insåg att folk hamnade i ett missbruk och beroende hade man i princip två vägar att gå. Den ena skulle vara att få bukt med problemet genom att ha en individualpreventiv inställning – nämligen att behandla missbrukarna och få dem friska igen. Den andra vägen är den allmänpreventiva, att kriminalisera ett missbruk.

Vad man kan konstatera är att Sveriges lagstiftning och politik inte oväntat följt hur kampen mot narkotika sett ut på det internationella och nordiska planet. En djupare redogörelse för detta kommer i följande kapitel. Som medlemsland i EU är det en naturlig följd att om konventioner utformas så ratificerar medlemsländerna dem. I Norden valde länderna att tillsammans i början av 70-talet försöka göra området helt narkotikafritt. Önskan var att man skulle visa en positiv sida för omvärlden. Det var till och med så att Norden valde att gå mycket hårdare åt narkotikaproblemet än vad som faktiskt krävdes enligt konventionerna. Eftersom straffen för narkotikabrott höjdes till att bli exceptionellt höga, kan man se från lagstiftarens sida en viss bristande tilltro till domstolarnas omdöme då minimistrafen minskar på domstolarnas fria prövningsrätt.¹⁶ Som nämnts tidigare var Nils Bejerot, socialpolitiker och debattör, ledaren för samhällets restriktiva narkotikapolitik och var en av de som gjorde att den hårda teorin skulle bli praktik. Han krävde särskilda och kraftfulla åtgärder för att förhindra narkotikans spridning. Bejerot menade att missbruket ”smittar” och att det smittar via kontakt med andra missbrukare – därför är samhällets åtgärder så viktiga. Lösningen han förespråkade var att minska tillgången till de narkotiska medlen. Dessutom tyckte Bejerot att man skulle isolera narkomanerna som smittar och även ge kännbara straff som ska verka avskräckande för de som säljer narkotikan.¹⁷

Vägen man valde att gå var alltså den allmänpreventiva. Man ville strypa problemet innan det ens blev ett problem. Innan man kriminaliserar en gärning måste man se till nyttan av att göra så. Gärningen ska vara uppenbart skadlig för samhället. Varför man valde att kriminalisera narkotikarelaterade gärningar var just för att användning ansågs medföra så pass stora skador att detta var nödvändigt. Skadorna man syftade på var framförallt de medicinska och sociala.

---

¹⁵ *Narkotikabrottslighetens organisationsmönster*, BRÅ rapport 2005:11, Stockholm, s. 73 ff.

¹⁶ Träskman, P O, *Drakens ägg – den narkotikarelaterade brottskontrollen*, i Victor, Dag (red.) *Varning för straff – Om vådan av den nyttiga straffrätten*, Stockholm, 1995, s. 137 ff.

¹⁷ Kassman, Anders: *Polisen och narkotikaproblemet. Från nationella aktioner mot narkotikaprofitörer till lokala insatser för att störa missbruket*, Stockholm, 1998, s. 13.

Det starka beroendet leder till slut att brukarens hälsa blir nedbruten och man blir oförmögen till att leva ett normalt och ordnat liv. Vad som förespråkade att gå den allmänpreventiva vägen var alltså att man ville skydda både det individuella och det kollektiva rättsgoda – alla människors hälsa och sociala välfärd, trygghetskänsla och samhällets sociala och medicinska nätverk.¹⁸

Som kriminologen Henrik Tham menar, så skedde denna förändring av narkotikapolitiken i början av 1980-talet. Under 1970-talet hade diskussionen istället gått om vilken väg man skulle gå – behandling eller straff. Det pågick en debatt mellan Riksförbundet för hjälp åt läkemedelsmissbrukare som företrädde den mer individualpreventiva synen, och Riksförbundet narkotikafritt samhälle som förespråkade det allmänpreventiva synsättet. 1980 valde riksdagen sida, men enligt Tham fanns inga rationella grunder för valet. Varför kontrollen trappats upp just vid den här tidpunkten beskrivs endast i svepande ordalag, och Tham menar att det kan bero på att narkotikan för Sverige var något främmande och genom att bekämpa narkotikan bekämpar vi samtidigt vår egen rädsla.¹⁹

Att lagstiftaren sedan valt att sätta så höga straff som gjorts för narkotikabrott beror på att man sett dessa gärningar så pass klandervärda att det var befogat. Narkotikahandeln har beskrivits som ”en marknad där narkotikahajar sprider sitt dödsbringande gift med det enda syftet att själva bli rika”²⁰. Synen på narkotika som präglat samhället kommer alltså från den kontrollstrategi man valt att använda. Förmodligen är detta ett resultat av olika historiska händelser och världspolitiska sammanställningar under de senaste århundradena.²¹ I förarbeten är det kontroll och effektivisering som utmärker sig av olika preventionsmetoder. Tonvikt har valts att läggas på att begränsa utbud och efterfrågan. Betoningen lades på upptäckandet, reagerandet och till sist avskräckandet från droganvändning.²²

---

¹⁸ Träskman, P O, *Drakens ägg*, a.a. s. 145 ff.

¹⁹ Kassman, Anders, a.a. s. 17 ff.

²⁰ Träskman, P O, *Drakens ägg*, a.a. s. 152.

²¹ *Ibid.*, s. 152 ff.

²² Sahlin, Ingrid, *Narkotikapreventionens mål och medel*, i Olsson, Börje (red.) a.a. s. 81.

3 Den straffrättsliga narkotikakontrollen

3.1 Internationella konventioner och rambeslut

Utgångspunkten när det gäller regler om varor som förs in och ut mellan länder i EU är en av de fyra grundreglerna – fri rörlighet för varor. Detta kontrolleras i artikel 34 och 36 i EUF-fördraget. Enligt artikel 34 är det förbjudet med kvantitativa importrestriktioner samt åtgärder med motsvarande verkan mellan medlemsstaterna. Grundidén bakom artikeln är att om en vara är laglig att säljas i ett medlemsland ska den också få lov att säljas i de andra. Denna artikel har direkt effekt och kan av enskilda åberopas inför nationell domstol. Undantagen från ovanstående förbud regleras i sin tur i artikel 36 i EUF-fördraget. Vissa åtgärder kan anses vara tillåtna om de motiveras av hänsyn till allmän ordning, allmän moral, allmän säkerhet eller skydd för människors och djurs hälsa eller liv.²³

Eftersom tillverkning och hantering av narkotika är ett internationellt problem, krävs ett internationellt samarbete för att bekämpa narkotikamissbruket. Dessa internationella överenskommelser sätter därför också sin prägel på hur man har utformat den nationella lagstiftningen.²⁴ I takt med att globaliseringen ökar och gränserna mellan länder suddas ut blir också narkotikan mer lättillgänglig för de som på ett eller annat sätt har användning för den. För att begränsa odling i produktionsländer och smuggling har det varit rent av nödvändigt med ett internationellt samarbete länder emellan. Dessa internationella avtal och konventioner har sedan 1912 blivit införlivade i FN (från början NF).²⁵

Ett problem som de internationella konventionerna inte kunde lösa var att vissa beroendeframkallande preparat inte var narkotikaklassade och därmed olagliga att använda. Exempel på detta var just de ovan nämnda centralstimulerande medlen i Sverige. Lösningen på detta problem blev att man fick åtgärda på nationell nivå istället. Dessutom bad Sverige WHO-delegationen om hjälp med att få en större omfattning på narkotikakontrollen och att den skulle beröra fler preparat än vad som var fallet på den tiden.²⁶

---

²³ *En effektivare narkotika- och dopningslagstiftning m.m.*, Lagrådsremiss, Stockholm, 2010, s. 38.

²⁴ SOU 1967:41 *Narkotikaproblemet Del II*, Stockholm, 1967 s. 15.

²⁵ Ibid.

²⁶ Ibid., s. 16.

Internationellt sett kan man säga att det första samarbetet vad gäller kontroll av narkotikamissbruk inleddes i Shanghai 1909 och gällde främst ett opiummissbruk på Filippinerna som oroade USA. För att ge ökad effekt åt resolutionerna som antogs där, inleddes en ny konferens i Haag 1912 och där antogs Haagkonventionen. Även här var det främst preparat som opium och morfin som behandlades. När NF bildades ökade den internationella kontrollen markant, och efter det antogs dessutom Genèvekonventionen 1931 för att kunna kontrollera tillverkning och import.

3.1.1 1961 års allmänna narkotikakonvention

Genom 1961 års allmänna narkotikakonvention ersattes alla tidigare konventioner på området. I Sveriges fall ratificerades den 1964 – precis i tid när det blev ett problem på ett samhälleligt plan. Även de flesta andra europeiska länder ratificerade den.²⁷

Narkotikakonventionen kontrollerar främst de traditionella, växtbaserade, narkotiska medlen så som kokain och heroin. För att motverka den illegala narkotikahandlingen har det genom konventionen ålagts parterna att straffbelägga vissa förfaranden.²⁸ I artikel 4 föreskrivs det att varje land som ratificerat konventionen ska implementera i sin lagstiftning och vidta sådana administrativa åtgärder som krävs för att i enlighet med konventionens bestämmelser begränsa import, export, tillverkning och produktion samt handel och innehav av narkotiska medel. Implementering av sådan lagstiftning är det centrala i konventionen. Syftet är att kontrollera så att narkotikan endast blir avsedd för vetenskapliga och medicinska intressen samt att parallellt motverka att de används för missbruk. Konventionen medger även att varje part ska införa strängare regler i varje enskilt land än vad som sägs i själva konventionen. De regler som har satts upp är med andra ord endast ett minimikrav. I artikel 38 har det även föreskrivits att det ska avsättas resurser åt behandling, vård och rehabilitering av narkomaner.²⁹

För att förverkliga målsättningen med narkotikakonventionen har det inrättats särskilda internationella kontrollorgan. Dessa är närmare bestämt det ekonomiska och sociala rådets narkotikakommission samt internationella narkotikakontrollkommittén. De befogenheter och uppgifter som tilldelats dessa organ är medlemsstaterna skyldiga att följa. Första kontrollåtgärden innebär som ovan nämnt att man på laglig väg ser till att narkotikan endast hamnar på den medicinska och vetenskapliga marknaden. Här är alltså en förebyggande åtgärd insatt. Som en kompletterande kontrollåtgärd finns den straffrättsliga, vilken gäller den illegala narkotikahandeln, narkotikamissbruk och narkotikaberoende. Eftersom narkotikakonventionen kontrollerar de växtbaserade narkotiska medlen är utgångspunkten odlingen av sådana preparat (exempelvis kokablada och cannabis).

---

²⁷ Ibid., s. 17 f.

²⁸ Lagrådsremiss, 2010, a.a. s. 40.

²⁹ SOU 1967:41, a.a. s. 19 f.

Detta är början av ledet i narkotikahandeln och därför bör lämpligen de straffrättsliga åtgärderna sättas in redan i detta stadiet. Vidare är det i konventionen inte införlivat en skyldighet för medlemsländerna att kriminalisera eget bruk av narkotika. Inte heller andra gärningar som begås med uppsåt.³⁰

3.1.2 1971 års konvention om psykotropa ämnen

Eftersom narkotiska preparat började framställas även på kemisk väg och inte endast via växtodlingar krävdes en ny konvention för att reglera även dem – och 1971 års psykotropkonvention blev resultatet. I denna konvention som godkänts av FN finns föreskrifter om de ämnen som benämns som psykotropa ämnen. Exempel på sådana kan vara hallucinogener, amfetamin, LSD, sömnmedel och lugnande medel. I övrigt är regleringen liknande den som finns i narkotikakonventionen. I Sverige har vi inte gjort någon skillnad i lag så som konventionerna har gjort, utan vi benämner alla preparat som narkotika.³¹

3.1.3 1988 års konvention mot olaglig hantering av narkotika och psykotropa ämnen

För att förstärka det internationella samarbetet och göra insatserna mot den internationella narkotikabrottsligheten mer effektiva ratificerades i Sverige en tredje konvention från FN 1988. Det är en konvention mot olaglig hantering av narkotika och psykotropa ämnen. Ett annat namn på den är Wienkonventionen då den antogs vid en internationell konferens i Wien efter omfattande förarbeten.³²

Wienkonventionen innebär ett hårdare tag mot bekämpandet av den illegala handeln och spridningen av narkotika, och syftet är att det ska ske på nationell strafflagstiftningsnivå. Även de tidigare konventionerna har förpliktigt medlemsländer med nationell lagstiftning, men från och med Wienkonventionen sträcker sig det ansvaret ännu längre. Exempel på denna utsträckta reglering är att även förfaranden som innebär hjälp att dölja eller omsätta vinster från illegal försäljning med mera ska kriminaliseras. Konventionen berör också frågor som utlämning på grund av narkotikabrott, vilket de tidigare konventionerna inte har gjort.

---

³⁰ Träskman, P O, *Narkotikabrotten och kontrollen av bruket av narkotika genom straffrättsliga medel*, i Olsson, Börje (red.), a.a. s. 47.

³¹ *Ibid.*, s. 47 f.

³² *Ibid.*, s. 48.

Vad den däremot utelämnat, liksom de andra konventionerna, är kriminaliseringen av eget bruk av narkotika, och precis som de andra, förutsätter Wienkonventionen att det rör sig om uppsåtliga brottsliga gärningar som innebär olaglig hantering av narkotika som åläggs med straff. Med andra ord är det ingen av FN:s tre konventioner som straffbelägger de oaktsamma narkotikabrotten.³³

3.1.4 EU:s rambeslut angående narkotikahandel

År 2001 lade Europeiska kommissionen fram ett förslag till ett rambeslut om minimibestämmelser angående narkotikahandel. Syftet var att harmonisera medlemsstaternas lagstiftning vad gäller den illegala narkotikahandeln.³⁴ Detta rambeslut är den viktigaste rättsliga författningen inom EU när det kommer till narkotikakontrollen.³⁵

Rambeslut har ingen direkt effekt men det förutsätts enligt artikel 2 att varje medlemsstat vidtar nödvändiga åtgärder för att kriminalisera följande handlingar:

- 1) Framställning, tillverkning, extraktion, beredning, erbjudande, utbudande till försäljning, distribution, försäljning, överlåtelse av varje slag, förmedling, försändelse, transitering, transport, import eller export av narkotika,
- 2) Odling av opiumvallmo, kokabuske eller cannabisväxt,
- 3) Innehav eller köp av narkotika i något av de syften som anges under led 1,
- 4) Tillverkning, transport eller distribution av prekursorer, där den som ägnar sig åt detta är medveten om att prekursorerna skall användas i eller för olaglig framställning eller tillverkning av narkotika.³⁶

Prekursorer är ämnen som används för att framställa ett annat ämne. I rambeslutet menar man med andra ord ett ämne som används för att framställa ett narkotikapreparat. Kontrollerar man handeln med dessa prekursorer kan man på så sätt även försvåra den illegala narkotikatillverkningen.³⁷

---

³³ Ibid.

³⁴ Prop. 2003/04:147 *Sveriges antagande av rambeslut om minimibestämmelser för brottsrekvisit och påföljder för olaglig narkotikahandel*, s. 4.

³⁵ Träskman, P O, *Narkotikabrotten*, i Olsson, Börje (red.), a.a. s. 49.

³⁶ Rådets rambeslut 2004/757/RIF, av den 25 oktober 2004 om minimibestämmelser för brottsrekvisit och påföljder för olaglig narkotikahandel s. 2.

³⁷ Träskman, P O, *Narkotikabrotten*, i Olsson, Börje (red.), a.a. s. 49.

Det kriminaliseringskrav som uppställs i första punkten i artikel 2 har ett tydligt undantag; ”De handlingar som avses i punkt 1 skall inte ingå i detta rambesluts tillämpningsområde, om gärningsmännen har handlat endast i syftet deras egen privata konsumtion så som den definieras i nationell lagstiftning”.³⁸ Följden av detta innebär att varje enskilt medlemsland självt kan besluta vad innebörden av enskild konsumtion ska vara och om den gärningen i sin tur ska straffbeläggas eller inte. En annan begränsning vad gäller ansvaret för kriminalisering av handlingar på nationell nivå är angående uppsåtet. Den enda förutsättningen rambeslutet uppger för en kriminalisering är att ”handlingen begås uppsåtligt och orättmätigt”.³⁹ Riksdagen godkände rambeslutet den 19 juni 2004.⁴⁰

Ett exempel på när harmoniseringen mellan länder fungerar dåligt, och som därav utgör ett mycket stort problem är den afrikanska växtdrogen Kat. Drogen är inlindad i fuktbevarande bananblad som i enorma mängder fraktflygs in till Europa – huvudsakligen Shiphols flygplats i Nederländerna. Därifrån transporteras den i långtradare vidare till olika länder i Europa. Brukarna kommer till största delen från Somalia. Katstjälkarna tuggas och ger ett rus som kan liknas det vid cannabisbruk. Hanteringen av Kat på detta sätt möjliggörs av att drogen inte är kriminaliserad i varken Nederländerna eller Storbritannien. Drogen är inte internationellt klassad som narkotika, men de flesta länder har alltså ställt Kat under nationell kontroll som narkotika. Trycket från övriga Europa på Storbritannien och Nederländerna är stort att all hantering av Kat ska förbjudas även här. Till Sverige kommer Kat in mestadels över Öresundsbron och utgör tullens utan jämförelse största beslagsandel.⁴¹

3.2 Svensk rätt

När det kommer till regleringen av narkotikakontroll i Sverige är den fördelad på flera lagar och förordningar. Dessa är:

- Narkotikastrafflagen (1968:64),
- Lagen (2000:1225) om straff för smuggling,
- Lagen (1992:860) om kontroll av narkotika,
- Förordningen (1992:1554) om kontroll av narkotika,
- Lagen (1999:42) om förbud mot vissa hälsofarliga varor,
- Förordningen (1999:58) om förbud mot vissa hälsofarliga varor,
- Läkemedelslagen (1992:859),

³⁸ Rådets rambeslut 2004/757/RIF, a.a. s. 2.

³⁹ Träskman, P O, *Narkotikabrotten*, i Olsson, Börje (red.), a.a. s. 49 f.

⁴⁰ *Olovlig befatning med narkotikaprekursorer. EU:s rambeslut om olovlig narkotikahandel*, Ds 2005:14, Justitiedepartementet, s. 18.

⁴¹ Borgeke, Martin och Sterzel, Georg: *Studier rörande påföljdspraxis med mera*, Stockholm, 2009 s. 658; Tullverkets hemsida,

<http://www.tullverket.se/pressrum/beslagsstatistik.4.4ab1598c11632f3ba9280001976.html>
den 20 maj 2012 kl. 21.20.

- Lagen (1991:1969) om förbud mot vissa dopningsmedel och
- Förordningen (1977:994) om försäljning och förvaring av vissa flyktiga lösningsmedel.⁴²

Som redan är nämnt i kapitlet om narkotikans framväxt i Sverige, infördes den första enhetliga särslagstiftningen på området 1923 i form av narkotikakungörelsen (SFS 1923:52).⁴³ År 1962 ersattes den efter att den reviderats ett antal gånger av narkotikaförordningen där man visade en skärpt syn på bruk och missbruk av narkotika och straffen man tidigare infört skärptes. Det strängaste straffet som kunde bli aktuellt var fängelse i högst två år.⁴⁴ Den framtogs i och med att Sverige ratificerade 1961 års allmänna narkotikakonvention. Det var däremot varusmuggningslagen som reglerade in- och utförelse av narkotika.⁴⁵ Förordningen upphörde att gälla 1993 när lagen (1992:860) om kontroll av narkotika infördes. Hädanefter intogs de bestämmelserna alltså i lag och inte i förordning. När narkotikamissbruket tydligt blev definierat som ett samhällsproblem utarbetades ett förslag till en narkotikastrafflag. Första steget togs av Narkomanvårdskommittén som presenterade ett förslag i SOU 1967:41. En proposition lades fram 1967 och riksdagen antog förslaget. Narkotikastrafflagen trädde i kraft i april 1968.⁴⁶

3.2.1 Narkotikastrafflagen (1968:64)

NSL är den centrala lagstiftningen av narkotikamissbruk i Sverige idag. Flera ändringar har gjorts sedan den infördes 1968.⁴⁷ Ändringarna har dels bestått i att olika straffskärpningar skett efterhand, dels att de olika gärningsformerna för narkotikabrott har kompletterats och utvidgats.⁴⁸ Totalt består NSL av nio paragrafer.

NSL kom att innehålla samma gärningstyper som fanns i narkotikaförordningen. Det är de gärningstyper som gäller den illegala hanteringen av narkotika, det vill säga tillverkning, överlåtelse, försäljning och innehav. I och med den nya lagen introducerades också att brotten gradindelades i narkotikaförseelse, narkotikabrott och grovt narkotikabrott.⁴⁹ Narkotikabrott är själva grundbrottet och avser alltså olovlig hantering av narkotika. Det är reglerat i 1 § NSL. Brottbeskrivningen har följande lydelse: Den som olovligen

1. överlåter narkotika,

⁴² Dir. 2006:97 *En översyn av narkotikalagstiftningen*, Stockholm, 2006, s. 2.

⁴³ CAN Rapport 125, a.a. s. 82.

⁴⁴ Träskman, P O, *Narkotikabrotten*, i Olsson, Börje (red.), a.a. s. 55.

⁴⁵ CAN Rapport 125, a.a. s. 82.

⁴⁶ Träskman, P O, *Narkotikabrotten*, i Olsson, Börje (red.), a.a. s. 55.

⁴⁷ *Ibid.*, s. 56.

⁴⁸ Prop. 1987/88:71 *Om ändringar i narkotikastrafflagen (1968:64)* s. 5.

⁴⁹ Hoflund, Olle *Narkotikabrotten – En straffrättslig studie*, Stockholm, 1993 s. 20.

2. framställer narkotika som är avsedd för missbruk,
3. förvärvar narkotika i överlåtelsesyfte,
4. anskaffar, bearbetar, förpackar, transporterar, förvarar eller tar annan sådan befattning med narkotika som inte är avsedd för eget bruk,
5. bjuder ut narkotika till försäljning, förvarar eller befordrar vederlag för narkotika, förmedlar kontakter mellan säljare och köpare eller företar någon annan sådan åtgärd, om förfarandet är ägnat att främja narkotikahandel, eller
6. innehar, brukar eller tar annan befattning med narkotika

döms, om gärningen sker uppsåtligen, för *narkotikabrott* till fängelse i högst tre år.

Narkotikabrottet kan beskrivas som en straffbeläggning av tre olika handlingsformer som alla innebär någon form av hantering av narkotika. Första handlingsformen är då man framställer och sprider narkotika. Detta är straffbelagt i punkterna 1-5 i första paragrafen. Punkten fem gäller enligt första handlingsformen när man bjuder ut narkotika till försäljning. Med överlåtelse i punkt ett menas det som i dagligt tal kallas för langning. Den andra handlingsformen är stöd till framställning och spridning. Detta är straffbelagt i andra delen av punkt fem, nämligen då man förvarar eller fordrar vederlag för narkotika eller förmedlar kontakter mellan säljare och köpare. Det är dock endast kriminaliserat om handlandet är ägnat att främja narkotikahandel. Den tredje och sista straffbelagda handlingsformen innebär handlingar som behövs för eller underlättar användning av narkotika och egen användning av narkotika. Detta är reglerat i den sista punkten.⁵⁰

Det man ville uppnå med de här brottsbeskrivningarna då man antog NSL, och som fortfarande är syftet, är att kriminalisera alla former av narkotikahandling. Undantaget är då man har legalt stöd i lag eller myndighetsbeslut. Efter att lagen antogs har som nämnts ovan flera ändringar gjorts, ofta då man i praxis efterhand kommit underfund med att en del handlingssätt som man inte tidigare tänkt på faktiskt utgör en hantering av narkotika som anses skadlig och inkorrekt. Att detta sker efterhand kan bero dels på att man inte tidigare uppmärksammat problemet, och dels att handlingen inte tidigare ansetts så pass allvarlig för att den ska kunna kriminaliseras. Exempel på detta är handlingar i samband med narkotikaprekursorer.⁵¹

För att straffbarhet ska komma på tal i första paragrafen finns kravet på uppsåt. Här är det också viktigt att komma ihåg att uppsåtskravet även gäller att det är fråga om narkotika. Enligt lagen och dess förarbeten ska den person som befattat sig med narkotika men inte varit medveten om det, möjligen straffas via 3a § NSL⁵²:

---

⁵⁰ Träskman, P O, *Narkotikabrotten*, i Olsson, Börje (red.), a.a. s. 56.

⁵¹ Ibid., s. 57.

⁵² Hoflund, a.a. s. 71.

Den som av grov oaktsamhet begår gärning som avses i första paragrafen första stycket 1-5 döms för *vårdslöshet med narkotika* till böter eller fängelse högst ett år. För att kunna tillämpa bestämmelsen om narkotikabrott måste en av utgångspunkterna vara vad som egentligen avses med narkotika. Definitionen i NSL kommer först i åttonde paragrafen och lyder som följande:

”Med narkotika förstås i denna lag läkemedel eller hälsofarliga varor med beroendeframkallande egenskaper eller euforiserande effekter eller varor som med lätthet kan omvandlas till varor med sådana egenskaper eller effekter och som

1. på sådan grund är föremål för kontroll enligt en internationell överenskommelse som Sverige har biträtt, eller
2. av regeringen har förklarats vara att anse som narkotika enligt lagen.”

Kravet i första stycket om vad som ska anses vara narkotika är ganska vagt och uppfyller inte den begäran om rättssäkerhet som legalitetsprincipen ställer.⁵³ Rekviritet ”euforiserande effekter” infördes genom en lagändring år 1999 för att därigenom göra narkotikadefinitionen heltäckande för alla de varor som idag anses vara narkotika. Tillägget är en anpassning av lagtexten snarare än en utvidgning av NSL:s tillämpningsområde.⁵⁴ För att klargöra vilka preparat som är narkotikaklassade och vilka som inte är det, ska man enligt första punkten titta på internationella överenskommelser och enligt andra punkten den nationella förteckningen vi har. Den relevanta internationella förteckningen vi har är den som utarbetats av FN:s narkotikakommission (Commission on Narcotic Drugs) och den nationella förteckningen vi följer är den som finns i Läkemedelsverkets föreskrifter (LVFS 1997:12) om förteckningar över narkotika. Denna förteckning ändras och uppdateras hela tiden allt eftersom nya medel och preparat upptäcks och då man inser vilken hälsofarlig och/eller beroendeframkallande effekt preparatet har.⁵⁵

För kravet på personlig skuld för att man ska kunna dömas som ansvarig för ett narkotikabrott har definitionen av vad som är narkotika stor betydelse. Om personen vid gärningstillfället inte insåg eller hade möjlighet att inse att det ämne han eller hon hanterade var narkotika har personen följaktligen inget uppsåt och kan då inte dömas för ett uppsåtligt narkotikabrott. När man gör en sådan uppsåtsbedömning tittar man på vad som enligt doktrin kallas ”uppsåt ifråga om en relevant gärningsomständighet”⁵⁶. Vad som avses med gärningsomständighet är i detta fall då gärningen avser något som är narkotikaklassat. Här läggs tyngdpunkten på gärningspersonens insikt om ämnet är narkotika eller inte.

---

⁵³ Träskman, P O, *Narkotikabrotten*, i Olsson, Börje (red.), a.a. s. 57.

⁵⁴ Se Karnov Internet, narkotikastrafflagen (1968:64) 8 §, not 42, den 15 mars 2012.

⁵⁵ Träskman, P O, *Narkotikabrotten*, i Olsson, Börje (red.), a.a. s. 57.

⁵⁶ *Ibid.*, s. 58.

Avgörande för insiktsbedömningen är om gärningspersonen faktiskt insåg att ämnet han eller hon handlade med var hälsofarligt och beroendeframkallande och med anledning av detta möjligen också kan vara klassat som narkotika.⁵⁷

Insikt är inte det enda som spelar roll i sammanhanget utan även hur personen har handlat i situationen. Kanske man kan se en viss intention hos personen eller att han eller hon har haft ett visst förhållningssätt till preparatet som tyder på att det kunde handla om narkotika. I sådana fall kan man kanske också göra bedömningen att personen med stor sannolikhet visste att det förmodligen handlade om narkotika också. Även likgiltighet hos gärningspersonen kan leda till straffansvar för uppsåtligt brott. Situationen som sådan har då varit att personen insåg att preparatet förmodligen var narkotika men att det inte påverkade handlingssättet. Istället visade personen upp en likgiltighet inför möjliga konsekvenser av handlandet.⁵⁸

I 2 § NSL anges påföljden för *ringa narkotikabrott*. Är brottet ringa kan man dömas till böter eller fängelse i högst sex månader. Straffskärpningen till högst sex månader infördes år 1993 i straffskalan. Syftet var att ge poliserna möjlighet att tidigt kunna ingripa och förhindra ungdomar att fastna i ett missbruk samt att kunna förbättra behandlingen av de missbrukare som avtjänar straff.⁵⁹ Ofta är det vid de ringa narkotikabrotten som man kommer närmast själva missbruket och har störst chans att komma tillrätta med ett påbörjat missbruk. Att endast ge böter ansågs vara för lågt för att kunna ge en positiv effekt. Dessutom visar det inte allvaret som lagstiftaren ser på även narkotikabrott av mindre omfattningen. I och med en straffskärpning från böter till fängelse ger man polisen en möjlighet att genomföra kroppsbesiktningar i form av blod- och urinprov om det finns en skälig misstanke om bruk av narkotika. På detta sätt kan en påföljd utdömas som tar syfte på vård av missbrukaren.⁶⁰

För att avgöra om brottet är ringa tar man hänsyn till art och mängd narkotika, samt övriga omständigheter. Det ringa brottet är huvudsakligen avsett för de gärningar som enbart inneburit eget bruk eller innehav av narkotika för eget bruk. Har narkotikan istället överlåtits eller innehafts i överlåtelsesyfte ska möjligheten att tillämpa den andra paragrafen i NSL i praktiken vara utesluten. Undantag kan göras enbart om det är mycket små mängder som överlåtits och inom en sluten krets av missbrukare.⁶¹

---

⁵⁷ Ibid.

⁵⁸ Ibid.

⁵⁹ *Kriminaliseringen av narkotikabruk*, BRÅ rapport 2000:21, Stockholm, s. 13.

⁶⁰ Prop. 1992/93:142 *Om åtgärder mot bruk av narkotika samt ringa narkotikabrott*, s. 1 och 16 f.

⁶¹ Ibid., s. 16 f.

Enligt tredje paragrafen i NSL ska man om brottet enligt första paragrafen första stycket är att anse som grovt, dömas för *grovt narkotikabrott*. Som tidigare nämnts är påföljden för detta fängelse lägst två och högst tio år. Vad som avgör ifall handlingen ska anses som grov är om brottet utgjort ett led i en verksamhet som har bedrivits i större omfattning eller yrkesmässigt, avsett särskilt stor mängd narkotika eller varit av särskilt farlig eller hänsynslös art. Bedömningen skall grundas på en sammanvägning av omständigheterna i det särskilda fallet. Särskild vikt ska läggas vid preparatets farlighet och den hänsynslöshet som gärningsmannen visat vid hanteringen av narkotikan. HD har i flera fall väglett med sina prejudikat om vad som menas med vissa narkotiska preparats farlighetsgrad och så vidare. En del av prejudikaten redovisas i kapitlet "Rättspraxis". Generellt kan sägas att om narkotikan är särskilt vanebildande eller livsfarlig genom den sammansättningen som ämnet har, eller om det bjudits ut till personer där gärningsmannen utnyttjat deras okunnighet, nyfikenhet eller beroende av medlet så har särskilt stor hänsynslöshet visats. Exempel på vilka personer vars okunnighet, nyfikenhet och beroende man kan utnyttja är ungdomar, skolelever, intagna på anstalt m fl.⁶²

Som nämnts ovan är handel med narkotikaprekursorer en handling som straffbelagts i NSL i efterhand. Kriminaliseringen *olovlig befattning med narkotikaprekursorer* finns i 3 b § NSL och har till största del samma utformning som den för narkotikabrott. Vid ringa fall kan böter komma på tal och i de grövsta fallen är straffet fängelse i högst sex år. Samma bedömningar som görs för att avgöra om handlingen är att anses som ringa, av normalgraden eller grovt vid ett narkotikabrott, görs vid hantering av narkotikaprekursorer också. Det som skiljer narkotika och narkotikaprekursorer åt hittar man istället i de olika definitionerna. Vad som avses med narkotikaprekursorer kan man utläsa i NSL:s sista och nionde paragraf. Där kan man utläsa att det är ämnen som används vid framställning av narkotika. Vilka preparat som i dagsläget är klassade som narkotikaprekursorer kan man hitta i förteckningen enligt Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 273/2004 av den 11 februari 2004 om narkotikaprekursorer eller i rådets förordning (EG) nr 111/2005 av den 22 december 2004 om regler för övervakning av handeln med narkotikaprekursorer mellan gemenskapen och tredjeländer.

En annan utveckling som skett med NSL är att straffen för narkotikabrott har skärpts efterhand. När lagen först infördes var maxstraffet fyra års fängelse, och det var för grovt narkotikabrott. År 1969 höjdes gränsen för det högsta möjliga straffet till sex års fängelse och 1972 till tio års fängelse. Höjningarna har skett i takt med att narkotikapolitiken har blivit strängare och situationen med narkotikamissbruket har ansetts försämrad med ett mer utbrett missbruk, att den grova brottsligheten har ökat samt även det ökade samarbetet på ett internationellt plan.⁶³ I samband med förslaget om att internering som påföljd skulle avskaffas lades också möjligheten fram att döma ut ett ännu högre maxstraff för narkotikabrott.

⁶² Se Karnov Internet, narkotikastrafflagen (1968:64) 3 §, not 20, den 25 mars 2012.

⁶³ Ibid., s. 57.

Straffskärpningsregeln fördes in i BrB och gäller återfallsbrottslighet och delvis av mycket allvarligt slag. I propositionen skrevs särskilt att den inte skulle gälla enbart brottsbalksbrott, utan även till exempel grovt narkotikabrott.⁶⁴ I 26:e kapitlet, andra paragrafen BrB står det nu följande:

”Fängelse får användas som gemensamt straff för flera brott, om fängelse kan följa på något av brotten.

Fängelse på viss tid får sättas över det svåraste av de högsta straff som kan följa på brotten men får inte överstiga vare sig de högsta straffen sammanlagda med varandra eller arton år. Det får inte heller överskrida det svåraste straffet med mer än (...)

1. fyra år, om det svåraste straffet är fängelse i åtta år eller längre.”

Detta tillägg innebär att maxstraffet för narkotikabrott numera är 14 år.

3.2.1.1 Kriminaliseringen av eget bruk av narkotika

Eget bruk av narkotika var länge straffritt men genom en lagändring 1988 blev det kriminaliserat. Som nämnts i början av denna uppsats har ställningstagandet i vårt samhälle några decennier nu varit en nolltolerans mot narkotika. Målet har varit att uppnå ett helt narkotikafritt samhälle. I och med att politiken utvecklades i den riktningen infördes också kriminaliseringen av det egna bruket. Tanken när man införde NSL var att komma åt de som tillverkade, bjöd ut och spred narkotika genom en intensiv straffrättslig kontroll. Med anledning av detta drogs en skiljelinje i lagen att inte straffbelägga eget bruk. Lagstiftarens avsikt var däremot inte att försvåra för missbrukarna att få vård.⁶⁵

Det har hela tiden varit en pågående debatt om vilken kontrollfokusering samhället och lagstiftningen ska ha. När en kriminalisering av eget bruk kom på tal var det huvudsakligen tre argument mot detta som lyste igenom. Det första argumentet handlade om att en sådan kriminalisering strider mot en svensk liberal tradition att straffbelägga en handling som riktar sig mot den egna personen. Tydliga exempel på denna tradition är avsaknaden av ett straffbeläggande mot självmord eller medverkan till självmord. Det andra argumentet som framfördes i debatten var möjligheten att på ett effektivt sätt upprätthålla en sådan kriminalisering av eget bruk. Man menade att polisen saknade de resurser som krävdes för detta och när frågan om polisens rätt att ta urin- och blodprov kom på tal invände man att sådana prov inte skulle ha ett särskilt högt bevisvärde. Det tredje argumentet syftade just på att lagstiftarens avsikt varit att man inte vill hindra att

---

⁶⁴ Prop. 1980/81:76 *Om interneringspåföljdens avskaffande och straffet för grovt narkotikabrott m.m.*, s. 133 f.

⁶⁵ Träskman, P O, *Narkotikabrotten*, i Olsson, Börje (red.), a.a. s. 59.

missbrukarna får vård och att en kriminalisering av eget bruk kan leda till att missbrukarna drar sig för att söka den här vården.

Förespråkarnas invändning var att lösningen på det skulle vara att införa en bestämmelse om att en missbrukare slipper straffansvar om han eller hon underkastade sig vård för sitt beroende.⁶⁶

Förespråkarna vann och eget bruk blev som sagt kriminaliserat 1988. Då infördes det som ett rent bötesbrott. Förhoppningen var att detta även skulle ha en preventiv inverkan på ungdomar att hålla sig borta från droger. Vidare antog man att straffbeläggandet skulle innebära att efterfrågan på narkotika minskar och att man via brukarna kunde spåra tillverkarna och distributörerna.⁶⁷ Lagändringarna år 1988 och år 1993 tog sikte på konsumtionen av narkotika men med olika tankesätt bakom. Det var huvudsakligen den allmänpreventiva synen som låg bakom 1988 års lagändring medan straffskärpningen 1993 syftade mer till det individualpreventiva synsättet.⁶⁸ När straffskärpningen infördes 1993 tog man även bort den särskilda regeln om ansvarsfrihet för de missbrukare som sökte vård frivilligt.⁶⁹

I praktiken innebar kriminaliseringen av eget bruk att kontrollen av narkotika fick en tydligt ändrad riktning. Polisens spaningskontroll blev mer fokuserad på missbrukarna istället för på gatuspaningen efter distributörerna och tillverkarna. Poliserna fick genom sina utökade befogenheter vid kroppsbesiktning så som de önskat. Rikspolisstyrelsen utgav ett narkotikamantifest vid namn *Rakt på knarket* 1989 där ett av budskapen de ville förmedla var att ”det skall vara jobbigt att vara missbrukare”. BRÅ gjorde år 2000 en utvärdering av hur narkotikabrotten prioriterats hos poliserna och slutsatsen är att ända sedan 1990-talet så har det ringa narkotikabrottet prioriterats.⁷⁰

3.2.2 Lagen (2000:1225) om straff för smuggling

Smuggling av narkotika faller under SSL. Tidigare var det VSL som gällde men den ansågs vara alltför svåröverskådlig. Tanken när man antog VSL var att reglera i princip all in- och utförsel av varor som stred mot gällande bestämmelser. Avvikelser från den allmänna strafflagstiftningen skulle förekomma om det med hänsyn till smugglingsbrottets särskilda karaktär fordrades. Under 70-talet skedde en del omstruktureringar i tullproceduren som gjorde att VSL ansågs vara ur tiden. SSL utformades och ersatte VSL den 1 januari 2001.⁷¹

---

⁶⁶ Ibid.

⁶⁷ Ibid., s. 59 f.

⁶⁸ BRÅ rapport 2000:21 a.a. s. 14.

⁶⁹ Träskman, P O, *Narkotikabrotten*, i Olsson, Börje (red.), a.a. s. 60.

⁷⁰ Ibid., s. 61.

⁷¹ Zila, Josef: *Specialstraffrätten – En introduktion*, Mölnlycke, 2009, s. 40 f.

Vid tillämpning av SSL är de olika föreskrifterna som reglerar import och export av varor mycket viktiga.

Den tullagstiftning som numera gäller i Sverige är EG-förordningar. SSL tillämpas när det rör sig om införsel och utförsel av varor i förhållande till andra länder utanför EU. I vissa avseenden även när det gäller länder inom EU. Det är inom det här området som narkotika faller in. Straffen för narkotikasmuggling är allmänt strängare än straffen för övriga smugglingsbrott. Detta beror på att straffskalorna för narkotikasmuggling, ringa och grov narkotikasmuggling har anpassats till NSL:s motsvarande straffskalor för narkotikabrott. Vad gäller konkurrens mellan brotten så konsumerar SSL de brott som är motsvarande i NSL. Med andra ord, om smugglingsobjektet är narkotika döms gärningsmannen för narkotikasmuggling och inte för narkotikabrott enligt NSL även om de rekvisiten också är uppfyllda.⁷²

---

⁷² Ibid., s. 40 ff.

4 Straffvärdebedömningen i NSL

4.1 Allmänt om tabellerna

Som beskrivits ovan har en betydande del av narkotikalagstiftningens utveckling handlat om straffnivåerna och att de höjts i takt med utvecklingen av samhällets narkotikapolitik. Under 1970-talet var denna straffskärpning åtföljande inom länder i norden. Både inom Finland, Norge och Sverige sattes maximum straff till fängelse i 10 år för grovt narkotikabrott. I Sverige och Finland har denna gräns bibehållits medan situationen ser något annorlunda ut i Norge och Danmark idag. Bestämmelserna för narkotikabrott i Danmark har överlag en något annorlunda utformning än Sverige, men straffmaximum för handel med narkotika av särskilt farlig sort ligger på 16 år. I Norge ligger gränsen nu för tiden ända upp till 21 års fängelse.⁷³

Om man ser till praxis för narkotikabrott är det huvudsakligen tre förhållanden som avgör hur strängt straffet för ett narkotikabrott blir. Dessa är:

1. hur *farligt* ett visst preparat är, och med det menas ur hälsosynpunkt och hur beroendeframkallande det är,
2. hur stor *mängd* narkotika gärningen avser och
3. vilka *övriga omständigheter* vid handlandet som kräver att uppmärksammas.⁷⁴

Vad som menas med övriga omständigheter är såklart olika från fall till fall, men det kan exempelvis röra sig om sådant som avser gärningspersonen, och sådant som avser offret om något sådan finns. Det kan även röra sig om omständigheter kring själva handlingen i övrigt.⁷⁵ En vidareutveckling av detta finns under rubriken "Övriga omständigheter" som redogörs för längre fram i detta kapitel.

Ett utmärkande drag hos straffbestämmelser för narkotikabrott är att de skett schematiskt. Tabeller har utformats av åklagare och domstolar i enlighet med gällande praxis för att skapa en enlighet i rättstillämpningen och på så sätt få en större rättssäkerhet. Vid utformningen av dessa tabeller är det de två första faktorerna som varit relevanta, nämligen hur stor mängd och vilken typ av narkotika handlingen har rört sig om.⁷⁶

---

⁷³ Träskman, P O, *Narkotikabrotten*, i Olsson, Börje (red.), a.a. s. 62.

⁷⁴ Ibid., s. 64.

⁷⁵ Ibid.

⁷⁶ Ibid.

Vad som däremot visade sig med de här tabellerna, och som diskuterades på ett praxisseminarium år 2003 i Helsingborg var att tabellerna trots allt inte skapade en enlighet och att praxis skiljde sig från domstol till domstol. Det visade sig till och med att det fanns skillnader mellan avgöranden från avdelning till avdelning inom HovR.⁷⁷ Med på mötet satt representanter för åklagare och försvarare samt företrädare för olika domstolar. Deltagarna enades om att det vore lämpligt att ett nytt underlag tas fram för straffmätningen i narkotikamål. Resultatet blev att den så kallade Drograxisgruppen bildades. Den består av en samling domare som huvudsakligen kommer från domstolar där narkotikamål handläggs och de sammanträder två till tre gånger per år.⁷⁸

Som mål har Drograxisgruppen att genom diskussioner, analys av praxis och slutsatser försöka få till stånd en mer enhetlig praxis i narkotikamål över landet. De har tre huvuduppgifter i sitt arbete:

1. att sammanställa praxis och utvecklingslinjer
2. att värdera praxis och därefter utforma slutsatser, samt
3. föreslå behov av ändringar och utarbeta egna förslag. Denna uppgift sker om det är fordrat.⁷⁹

De riktlinjer som HSB tidigare arbetat fram för att skapa den enhetliga praxis på området som var påkallat, bildade sedan de tabeller och listor som använts vid straffvärdebedömningen i narkotikamål. Tabellerna beskriver hur straffmätningen kan ske utifrån en liktydig skala. De visar också hur de olika preparaten förhåller sig till varandra i farlighetshänseende. HSB använde sig av följande antal principer när de utformade sina riktlinjer:

- HD:s praxis skulle vara utgångspunkt.
- Tabellerna skulle utformas på det sätt, att straffvärdet efter mängd granskas efter en enhetlig kurva, utan att det spelar någon roll vilket preparat det handlar om.
- Linjära skalor skulle bestämma hur straffmätningen genomfördes, och de ojämnheter som visade sig vid en grafisk sammanställning skulle tas bort.
- Tabellerna skulle i högsta möjliga mån bestå av en sammanslagning av de tabeller som tidigare fanns, och då menas främst chefsrådmännens tabell och "Sterzels" tabell.
- De nya utformningarna av tabellerna fick inte skilja sig alltför mycket från de som tidigare tillämpades.⁸⁰

De bedömningar som gjorts vad gäller narkotikans farlighet har grundat sig enbart på rättspraxis och inte på några egna bedömningar inom HSB.

---

⁷⁷ *Riktlinjer för bestämning av straffvärde*, PM, HSB, Malmö, 2004 s. 1.

⁷⁸ Borgeke, Martin och Sterzel, Georg, s. 616.

⁷⁹ Ibid.

⁸⁰ Ibid.

Erfarenheten har i efterhand visat att riktlinjerna använts i princip undantagslöst av domstolarna, och att följden blivit att det rena mängdresonemanget har spelat den avgörande rollen för slutfallet. Vissa preparat, så som Opium och GHB, omfattas inte av de ursprungliga riktlinjerna men Drogpraxisgruppen har utarbetat tillsammans med f.d. hovrättslagmannen Per Eriksson från HSB, tabeller även för dessa preparat. De tabellerna grundar sig i princip på samma riktlinjer som för de andra.⁸¹

4.2 Farlighetsbedömningen

Farlighetsbedömningen har som visat en central roll i straffvärdebedömningen. Såväl brottets rubricering som dess straffvärde kan påverkas av den farlighetsgrad som en domstol anser att ett preparat har. Precis som det står i tredje paragrafen i NSL, tas det stor hänsyn till om preparatet är av särskilt farlig eller hänsynslös art för att det ska rubriceras som ett grovt narkotikabrott. Lagen och förarbetena ger däremot en begränsad vägledning i fråga om hur farligheten ska bedömas hos respektive narkotikapreparat. Som nämnts tidigare har den vägledning som getts vad gäller farlighetsbedömningen, pekat på om preparatet är starkt vanebildande eller livsfarligt till sin sammansättning. Att något är livsfarligt till sin sammansättning förstås som att om man missbrukar en viss typ av narkotika är det klart förenat med en fara för dödlig utgång. Tolkningen är sedan gjord att det handlar om en missbrukare som vanligtvis tar det här preparatet i normalt förekommande doser och därför löper större risk att bli förgiftad och kanske sedan dör på grund av det. Möjligheten finns att i de enskilda fall som haft dödlig utgång har narkotikan inte varit den avgörande faktorn utan endast en bidragande sådan. Det kan ha handlat om att personen tagit andra mediciner tidigare som tillsammans med narkotikan orsakade en förgiftning. Narkotika som anses var särskilt giftiga i den mening som förklarats ovan är heroin och fentanyl. I övrigt kan tilläggas att alla droger är mer eller mindre giftiga och om de ges i tillräckligt höga doser kan de ha en skadlig inverkan på hjärnans funktioner.⁸²

Med starkt vanebildande menas idag att preparatet är starkt beroendeframkallande. Detta kriterium för farlighet är mycket viktigt då det utgör grunden för narkotikaklassningen av enskilda droger. När nya droger kommer ut på marknaden måste en missbrukare haft en rad återfall för att kunna fastställa det tvångsmässiga beroendet till drogen. En indikation på att medel kan vara så pass starkt beroendeframkallande som krävs för en narkotikaklassificering, är om de kan ersätta andra preparat med dokumenterad beroenderisk och på så sätt få fram liknande effekter. Man har kommit fram till att bland annat kokain och heroin besitter sådana starkt beroendeframkallande egenskaper.⁸³

---

⁸¹ Ibid., s. 616 f.

⁸² *Narkotika – Preparatbeskrivning*, RättsPM 2011:10, Stockholm, 2011, s. 17 f.

⁸³ Ibid., s. 18.

Även i de fall som narkotikan inte är livsfarlig kan den ändå orsaka kroppsliga skador och ge men för livet. Detta är också en faktor vid bedömandet om ett preparats farlighet. Sådana effekter kan vara att missbrukaren drabbas av exempelvis kraftig avmagring och hämmad pubertetsutveckling, stel och orörlig muskulatur och hudskador. Missbruk av vissa droger kan också leda till psykiska sjukdomar. Det kan vara allt från störningar på minnet, depressioner och psykos till kraftigt nedsatt energi och upplösning av personligheten. Andra dokumenterade effekter som påverkar farlighetsbedömningen är risk för social insufficiens, risk för svårberäknliga eller oberäknliga effekter, risk för utlösande av våld då missbrukaren kan drabbas av minskade hämningar och förföljelsemani, svåra abstinensreaktioner med mera. En rad narkotika har dessa effekter men som exempel kan nämnas cannabis, hallucinogener och kokain.⁸⁴

Vad gäller cannabis och liknande droger som anses lite lättare, eller mindre farliga har dessa i vissa fall däremot ansetts vara inkörsporren till tyngre droger och att det av denna anledning är värt att lägga vikt vid farlighetsgraden. Forskning säger olika om hur stort sambandet är mellan missbruket av cannabis och användandet av andra droger men det lyfts fram att ju intensivare missbruket är, desto större är också sambandet.⁸⁵

4.3 Mängdresonemanget

Om en gärning avser en särskilt stor mängd narkotika tyder det på att handlingen ingår som ett led i en organiserad brottslighet eller en brottslighet av större omfattning. Brottet rubriceras då som grovt. Men var gränsen går är naturligtvis inte enkel att dra.⁸⁶ Vid behandlingen av begreppet ”mängd” har två olika tolkningar utarbetats. Antingen räknar man i den totala massan, vikten i gram eller kilogram, och då handlar det om preparat som funnits i flera år ute på marknaden för illegal narkotika. Det är preparat som amfetamin och cannabisharts med flera. Den andra tolkningen går ut på räknandet av ”missbruksdoser” och avser antalet doser med rusframkallande verkan. Med en rusframkallande dos avses i sin tur den dos som hos en icke-tillvand person framkallar ett märkbart rus i form av en markant förändring i sinnestillståndet. Anledningen till detta sätt att räkna ut mängd är för att få en mer rättvis utgång då olika preparat kräver olika mycket mängd för att framkalla ett visst rus. Härtill kommer också faktorn om ett preparats koncentrationshalt som i särskilda fall tas om hänsyn till. Detta förklaras närmare senare i detta kapitel.⁸⁷ Med tanke på olika koncentrationsnivåer har olika uppfattningar bildats angående hur stor en missbruksdos ska vara. Dessutom är det inte ovanligt att de anges i intervaller beroende på om man räknar missbruksdosen högt eller lågt.

---

⁸⁴ Ibid., s. 19 ff.

⁸⁵ Ramström, Jan: *Skador av hasch och marijuana. En genomgång av vetenskapliga studier publicerade till och med år 2008*, Statens folkhälsainstitut (FHI), Mölnlycke, 2009, s. 29.

⁸⁶ Perklev, Anders: *Straffmätning i narkotikamål – fyra domar från Högsta domstolen*, SvJT 2012 s. 138.

⁸⁷ RättsPM 2011:10, a.a. s. 23 f.

Utifrån missbruksdoserna kan man få en uppfattning om vilken farlighetsgrad som preparaten har i förhållande till varandra. Dessvärre gör intervallerna att missbruksdoserna förlorar i värde som jämförelseenhet. Anges den exakt blir problemet istället att tillförlitligheten minskas. Följaktligen kan de tabeller som upprättats med utgångspunkt ur mängd och art med andra ord vara förenade med risker för missvisande jämförelser. Vad man kan utläsa av justitierådet Martin Borgekes uppfattning i Mefedronfallet om olika narkotiska preparats relativa farlighet, så är narkotikabrott normalt att anses som grovt då det endast avgörs av mängd och art, om det har avsett hantering av 300 missbruksdoser heroin, cirka 500 missbruksdoser kokain, runt 2000 missbruksdoser amfetamin, ungefär 200 missbruksdoser ecstasy, 300 missbruksdoser GHB och 200 missbruksdoser rohypnol.⁸⁸ Om man ställer upp preparaten i en lista över hur farliga de anses vara enligt HD:s uppställning i Mefedronfallet, och tar utgångspunkten ur tabeller och redogör för dessa i antalet missbruksdoser skulle den se ut ungefär såhär:

1. Ecstasy (200 doser för grovt brott)
2. Heroin (250-500 doser för grovt brott)
3. Kokain (333-2000 doser för grovt brott)
4. Amfetamin (1000-5000 doser för grovt brott)⁸⁹

Om man ställer upp en lista vad gäller den allmänna bedömningen av farligheten hos olika preparat som gjorts i praxis skulle den istället se ut såhär:

1. Heroin
2. Kokain
3. Ecstasy
4. Amfetamin⁹⁰

Straffrättslig utgångspunkt är att heroin och kokain anses vara farligare än de andra preparaten. Den listan ser med andra ord inte likadan ut som den ovan, uppställd efter missbruksdoser. Här är alltså ett exempel på att tabellerna inte på ett riktigt sätt återspeglar de allmänna bedömningar om preparats farlighet som HD gjort av olika narkotikatyper. Dessutom blir det tydligt att missbruksdoserna har ett väldigt stort intervall. Rent faktiskt kan man säga att HD kritiserar sig själv och dess tidigare praxis genom uttalandena i Mefedronfallet.⁹¹

I fall gällande handhavande av flera olika preparat aktualiserades ytterligare ett problem. Om man skulle räkna ut ett straffvärde varje preparat för sig hade det sammanlagda straffvärdet blivit alldeles för högt.

---

⁸⁸ NJA 2011 s. 357 p. 24 ff och Borgeke i sitt tillägg s. 20.

⁸⁹ Asp, Petter: *Högsta domstolen revolutionerar narkotikabrotten*, SvJT 2011 s. 664; NJA 2011 s. 357 p. 25.

⁹⁰ Ibid.

⁹¹ Ibid.

Utarbetat ur praxis ska straffvärdet bedömas efter en gemensam princip oavsett vilken typ av narkotika det handlar om. Innebörden av principen är att mängden narkotika får allt mindre betydelse ju större mängd hanteringen avsett. För att ett visst straffvärde skall anses föreligga ser man till preparatets farlighet och vilka mängder av varje preparat det sedan handlar om. I praxis har uttalats att denna princip ska gälla även i dessa fall då det rör sig om flera olika preparat. Lösningen blev att man gjorde en omräkning av de olika ämnena till ett och samma. Rekommendationen är att en sådan omvandling ska ske till den typ av preparat vars mängd omfattar det högsta straffvärdet. Straffvärdet räknas sedan ut med utgångspunkt i den sammanlagda mängden av ett narkotiskt preparat. Alltså blir slutsatsen densamma oavsett om det gäller hantering av ett preparat eller flera preparat vid ett och samma tillfälle.⁹²

När det kommer till enskilda preparatets koncentration togs tidigare inte särskilt mycket hänsyn till detta då denna för missbrukaren är slumpmässig och svår att förutse. Endast om koncentrationen har varit utmärkande låg eller hög har man justerat nedåt eller uppåt vid mängdresonemanget och uträkningen ur tabellerna. Under senare tid har däremot domstolarna börjat visa större uppmärksamhet på ett preparats koncentration och vad gäller flera ämnen. Även här har omräkningar skett på så sätt att om det exempelvis handlar om Rohypnol, så är riktlinjerna utarbetade efter 1 mg-tabletter. Är den aktuella koncentrationen sedan 0,5 mg per tablett har straffvärdet sänkts till en mer passande nivå.⁹³ Om man enbart ser till mängd och art, och inte till koncentrationsnivån hos narkotikan när man gör en straffvärdebedömning kan det leda till stora skillnader i vilket straff som utdöms. Bryr man sig inte alls om renhetsgraden utan endast tittar på de utarbetade tabellerna, kan exempelvis en mycket liten mängd heroin utspädd med något annat ämne leda till samma straff som en betydligt större mängd heroin.⁹⁴

Mängd är alltså en faktor som tas hänsyn till vid vilken gradering brottet ska få. Även om departementschefen sagt att det är viktigt att samla alla omständigheter och göra en samlad bedömning blir utgångspunkten ändå att mängden narkotika betyder mycket för bedömningen. Situationen kan också vara så att inga andra omständigheter föreligger i målet och då är mängd och farlighet följaktligen de faktorer som får avgörande betydelse. När någon åker fast för narkotikabrott ligger oftast narkotikan ”på bordet” och är det objektiva i målet som går att bevisa. Mängden narkotika blir följaktligen en inledande indikation på hur gärningen ska rubriceras.⁹⁵

Både i förarbeten och i tidigare rättspraxis som kommer redogöras för längre fram i uppsatsen, har mängdens betydelse för påföljdsbestämningen diskuterats.

---

⁹² RH 2005:57 s. 1 f.

⁹³ Borgeke och Sterzel, a.a. s. 617 f.

⁹⁴ SvJT 2011 s. 663.

⁹⁵ Borgeke och Sterzel, a.a. s. 638 f; SvJT 2012 s. 140.

Generella schabloner som art och mängd ska användas med försiktighet när det gäller att dra gränsen mellan normalbrott och grovt narkotikabrott. Andra faktorer måste ges en betydande vikt. HD anser att det däremot är mera naturligt att straffvärdebedömningen sker med tillämpning av dessa schabloner vid gränsdragningen mellan ringa brott och brott av normalgraden.⁹⁶

4.4 Övriga omständigheter

Den tredje faktorn vid bedömningen av straffvärdet, omständigheterna i övrigt, ger till skillnad från de två föregående faktorerna större möjligheter att göra en individuell bedömning och beakta brottets särskilda egenskaper i jämförelse med andra narkotikabrott.⁹⁷ Som nämnts tidigare har alltså störst vikt lagts vid mängdresonemanget och farlighetsresonemanget i tidigare praxis. Däremot har det redan i 1980/81:76 års proposition diskuterats i samband med en höjning av straffminimum för grovt narkotikabrott att större vikt bör läggas vid andra omständigheter. Det var i denna proposition som förslaget om att särskild vikt ska läggas vid hur hänsynslöst gärningsmannen agerat togs upp. Tanken var att genom en ändring reservera brottet grovt narkotikabrott för den svåraste brottsligheten, och om man då inte borde frångå att mängden narkotika i så stor utsträckning är det utslagsgivande kriteriet. Tanken enligt promemorian var även att preparatets farlighet skulle ges ökad betydelse.⁹⁸

Vad som menas med rekvisitet att narkotikan ska ha varit av ”hänsynslös art” och som framställdes i den sistnämnda propositionen är som nämnt tidigare att det ska vara fråga om systematiskt bedriven överlåtelse till ungdomar och skolelever, eller intagna på anstalter. Är narkotikan av särskilt farlig art betraktas det också som en grad av hänsynslöshet hos gärningsmannen, och det är förmodligen därför som det står i paragrafen att narkotikan ska ha varit av särskilt farlig *eller* hänsynslös art. Enligt förslaget i propositionen skulle ovanstående rekvisit vara den omständighet som främst borde ligga till grund för om brottet skulle anses som grovt eller inte. Avsikten med förslaget var att få till stånd en utveckling av praxis.⁹⁹ Av särskilt stor hänsynslöshet är också om narkotikan spridits. På senare tid har narkotikahandel på internet uppstått och det har bedömts som extra hänsynslöst då narkotikan har gjorts lättåtkomlig för unga missbrukare.¹⁰⁰

En annan omständighet som tas i beaktning är huruvida gärningsmannen själv är missbrukare eller inte. Är han eller hon inte missbrukare själv men hanterar narkotika blir syftet ganska tydligt att det handlar om att tjäna pengar.

---

⁹⁶ Borgeke och Sterzel, a.a. s. 638 f.

⁹⁷ Träskman, P O, *Narkotikabrotten*, i Olsson, Börje (red.), a.a. s. 64.

⁹⁸ Prop. 1980/81:76 s. 205 f.

⁹⁹ Ibid., s. 205 ff.

¹⁰⁰ HD B 2521/11, s. 8 ff; HD B 4343/11, s. 8, p. 16.

I propositionen var önskan att denna omständighet skulle tas i större beaktning var gäller straffvärdebedömningen då den redan beaktas i straffmätningen. Däremot framhålls det i förarbeten och praxis att det förhållande att gärningsmannen själv missbrukar narkotika inte kan åberopas som skäl för strafflindring om han begått ett narkotikabrott av särskilt allvarlig natur, till exempel om omfattningen av narkotika har varit extra stor eller att gärningen varit ägnad att leda till en stor spridning av missbruket. Istället handlar strafflindring exempelvis om unga narkotikamissbrukare som överlåtitt narkotika med det huvudsakliga syftet att finansiera sitt eget missbruk.¹⁰¹ Om narkotikan är av särskilt stor mängd, då flera personer köpt tillsammans för att själv använda den ska inte hindra att det är fråga om brott av normalgraden.¹⁰²

Ingen åtskillnad görs i riktlinjerna mellan innehav för eget bruk och innehav i överlåtelsesyfte. Detta anses vara inbyggt i själva skalorna i tabellerna. Presumtionen ligger istället vid att det handlar om innehav för eget bruk om man hittar små mängder narkotika och att det handlar om överlåtelsesyfte då större mängd narkotika påträffats. Om det i fallet kan styrkas att överlåtelse skett, och att det gäller även i de lägre intervallerna, bör straffvärdebedömningen påverkas till att resultera i ett strängare utfall. De riktlinjer som beskrivits tidigare gäller främst för kurirer och andra involverade som hanterar narkotikan, exempelvis transporterar, medverkar vid överlåtelse eller innehar narkotikan i ett särskilt skede. Deras handlande ska utgöra ett viktigt led när narkotikan skickas ut på marknaden och säljs vidare, eller om det rör sig om mindre mängder, för personer som innehar narkotikan för eget bruk. Utefter detta bedömer man sedan personer för deras olika roll i sammanhanget. Rör det sig om huvudmän som intagit en ledande roll i den organiserade narkotikaverksamheten bör de få en strängare straffvärdebedömning än vad riktlinjerna anvisar. Handlar det istället om personer som endast medverkat i mindre mån och haft en marginell roll ska de bedömas mildare.¹⁰³

Som en övrig omständighet att beakta tas det upp om brottet begåtts som led i en verksamhet eller brottslighet i organiserad form, eller på ett systematiskt sätt. Att det varit under en organiserad form innebär att det begåtts inom ramen för en struktur där flera personer agerat tillsammans. Detta ska dessutom ha skett under ett inte alltför stort tidsspänn. Det faktum att brottet har skett i samverkan är inte ensamt tillräckligt för att det ska anses ha varit under organiserad form. Personerna ska ha arbetat ihop och ingått i någon form av nätverk var syfte är större än enbart det aktuella brottet. Brottet ska alltså ha haft ett naturligt samband med den övergripande brottsligheten. Brott som utövats systematiskt innebär att brottsligheten har uppretas systematiskt ett flertal gånger av antingen en ensam gärningsman eller flera tillsammans.¹⁰⁴

---

¹⁰¹ Ibid.

¹⁰² HD B 4468/11, s. 4, p. 6.

¹⁰³ Borgeke och Sterzel, a.a. s. 616 f.

¹⁰⁴ Prop. 2009/10:147 *Skärpta straff för allvarliga våldsbrott m.m.*, s. 43.

I tidigare förarbeten står det att tillämpningen av denna omständighet endast tar sikte på de som haft en betydande medverkan i den organiserade brottsligheten. Personen behöver som nämnt innan inte ha haft en ledande ställning men kan ändå ha haft en betydande roll i sammanhanget. En narkotikaförsäljare på gatan räknas inte som en sådan person.¹⁰⁵

Omständigheter som att brottet varit ett led i en verksamhet, om gärningsmannen visat särskild hänsynslöshet, om han eller hon utnyttjat någons ungdom, oförstånd eller beroendeställning samt vilken roll gärningsmannen spelat i sammanhanget är allihop omständigheter som beaktas vid bestämmandet av det konkreta straffvärdet enligt 29 kap. 2 § BrB, och är alltså inte bara nämnda i NSL. Vidare finns de förmildrande omständigheterna i 29 kap. 3 § BrB. I propositionen skrivs att går förslagen igenom skulle det innebära en förskjutning i de olika kriteriernas inbördes betydelse för rubriceringsfrågan.¹⁰⁶

Ytterligare om övriga omständigheter som domstolarna tar i beaktning redogörs för i nästa kapitel om rättspraxis.

---

¹⁰⁵ Prop. 1987/88:120 *Om ändring i brottsbalken (straffmätning och påföljdsval)*, s. 84.

¹⁰⁶ Prop. 1980/81:76 s. 205.

5 Rättspraxis

5.1 Statistik

Vad man kunnat förstå av de utdömda påföljderna för narkotikabrott samt hur narkotikapolitiken har utformats, är att man kan se att straffen är påfallande stränga i jämförelse med andra brott som har samma straffskalor enligt tillämplig lag. Det är den allmänna uppfattningen. Men vid en snabb titt på den statistik som finns ser det ut att vara tvärtom. År 2006 lagfördes över 22 100 personer för narkotikabrott och av dem var det runt 14 500 som hade narkotikabrott som huvudbrott. Av de dömdes över hälften (55 procent) av de lagförda för narkotikabrott till böter genom dom eller strafföreläggande. 22 procent av fallen ledde till åtalsunderlåtelse. Endast 13 procent av de dömda fick fängelse som påföljd. De övriga utdömda straffen var skyddstillsyn och vård av någon form.¹⁰⁷ Tre år senare hade lagföringarna ökat till 28 300 stycken, vilket om man jämför med 2006 innebär en ökning på 28 procent. År 2000 var det endast 13 400 personer som lagfördes för narkotikabrott. Vad gäller antalet anmälda narkotikabrott under de senaste tio åren finns en tabell i bilaga A som visar på hur de har ökat markant. Jämför man 2009 års statistik med den från 2006 ser man att antalet lagföringar för bruk har ökat med 28 procent medan antalet lagföringar för innehav har ökat med 12 procent. År 2009 utgjorde 75 procent av narkotikalagföringarna ringa brott och 23 procent bestod av narkotikabrott av normalgraden.¹⁰⁸

Vidare kan man se att böter som straff har mer än fördubblats de senaste tio åren, likaså påföljden åtalsunderlåtelse. Strafftiden som utdömdes för fängelse år 2006 låg oftast mellan två och sex månader. Närmare en tredjedel av de som dömdes till fängelse fick en strafftid som låg inom detta intervall.¹⁰⁹ Tittar man mer ingående på denna statistik kan man däremot se att i bötesfallen var det i huvudsak *ringa narkotikabrott* som personerna var anklagade för. I praktiken innebär det eget bruk eller innehav av narkotika i kombination med eget bruk. Dessutom rör det sig då om narkotika som är mindre farlig och då mängden är liten. Under 2007 var det sammanlagt över 90 procent av alla anmälda narkotikabrott som utgjorde eget bruk eller innehav (eller bägge i kombination med varandra). Detta innebär att odling, framställning, spridning och smuggling står för mindre än tio procent av fallen. Endast 24 procent utgjorde narkotikabrott av *normalgraden* och så lite som två procent *grovt narkotikabrott*.¹¹⁰ Andelen grova narkotikabrott har varit oförändrad sedan år 2000.¹¹¹

---

¹⁰⁷ *Narkotikastatistik 2006*, BRÅ Rapport 2007:24, Stockholm, s. 9 f.

¹⁰⁸ *Narkotikastatistik 2009*, BRÅ Rapport 2010:16, Stockholm, s. 9f.

¹⁰⁹ Rapport 2007:24 a.a. s. 9 f.

¹¹⁰ Träskman, P O, *Narkotikabrotten*, i Olsson, Börje (red.), a.a. s. 64.

¹¹¹ Rapport 2010:16 a.a. s. 9.

I mer än hälften av fallen gällande de som dömts för narkotikabrott av normalgraden blev påföljden fängelse. Nästan alla (97 procent) av de som dömts för grovt narkotikabrott fick fängelse.¹¹² Tämmligen ofta visar det sig att maxstraffet för narkotikabrott döms ut i de grova fallen. Detta är mycket ovanligt vid andra typer av brott. Undantaget är mord. Med hänsyn till detta kan man tycka att straffpraxis för narkotikabrottsligheten är väldigt sträng och det är med andra ord inte en felaktig uppfattning. En mindre grupp dömda till långa fängelsestraff har dragit upp den genomsnittliga strafftiden.¹¹³

5.2 NJA 1992 s. 235

Åklagaren yrkade vid Helsingborgs TR att J.B. skulle dömas för grovt narkotikabrott och försök till varusmuggling. Detta eftersom han olovligen innehåft och försökt smugla in 1 500 LSD-tripper och 240 ecstasytavetter (MDMA). J.B. misslyckades med smugglingsbrottet, men fara för brottets fullbordande har förelegat. Vidare menar åklagaren att han skulle dömas till grovt narkotikabrott då det handlar om stor mängd narkotika av särskilt farlig art. J.B. erkänner.¹¹⁴

TR börjar med en utredning av de olika effekter och hur pass beroendeframkallande de olika preparaten är. Rätten likställer LSD med heroin och konstaterar vidare att för grovt brott har tidigare praxis dragit gränsen vid 30-35 doser. MDMA bedömer rätten vara farligare än amfetamin men inte fullt så farligt som LSD och heroin. Någon mer utredd rättspraxis rörande MDMA finns däremot inte. TR anser att 240 tabletter däremot borde anses som grovt narkotikabrott med hänsyn till ämnets farlighet. Eftersom det saknas praxis för straffmätning av MDMA och LSD hämtar TR ledning från fall där liknande preparat varit aktuella och då ett rent mängdresonemang varit den avgörande straffmätningens faktor.¹¹⁵

LSD likställs som sagt med heroin och i tidigare mål har heroin bedömts intas i doser om normalt 0,2-0,3 gram. 1 500 doser som hanterats i detta fall innebär då alltså en hantering av 300-450 gram, vilket enligt praxis motsvarar sex-sju års fängelse. Amfetamin som bedöms vara mindre farligt än MDMA intas normalt i doser om 0,5 gram. 240 doser innebär 140 gram och har enligt praxis ett motsvarande straffvärde på cirka ett år¹¹⁶. Eftersom MDMA är farligare har det ett något högre straffvärde än så. De övriga omständigheter som TR lägger vikt vid är att J.B. tidigare är ostraffad, risk för spridning av narkotikan har funnits, viss risk för försäljning har förelegat samt att det inte rört sig om någon omfattande organiserad verksamhet eller systematisk verksamhet från J.B:s sida.

---

¹¹² Träskman, P O, *Narkotikabrotten*, i Olsson, Börje (red.), a.a. s. 64.

¹¹³ *Ibid.*, s. 64 f.

¹¹⁴ NJA 1992 s. 235, s. 1.

¹¹⁵ *Ibid.*, s. 2.

¹¹⁶ Enligt min egen beräkning borde 240 doser innebära 120 gram, men jag har i texten valt att referera till så som det står i domen.

Med anledning av ovanstående dömer TR J.B. till *sex års fängelse*.¹¹⁷ Detta innebär med andra ord ett fängelsestraff endast fyra år från maxstraffet i skalan – då var 10 år det högsta straff som kunde utdömas.

HovR gör en lång utredning om de båda preparatens farlighet. Slutligen kommer domstolen fram till att LSD får anses som en väldigt farlig drog och bör ha ett högt straffvärde. MDMA anses inte fullt så farligt som LSD och ligger straffvärdemässigt och i farlighets hänseende någonstans mellan LSD och amfetamin. Vad gäller den påstådda risken för spridning ger inte utredningen till hands för några långtgående slutsatser. Det kan inte bevisas att J.B. haft för avsikt att sälja narkotikan men en viss spridningsrisk kan ändå anses ha förelegat. J.B. är själv missbrukare av båda preparaten och har handlat till viss del med syftet för det egna bruket. J.B:s handlande kan inte anses ha varit i vinningssyfte. HovR fastställer TR beslut om *fängelse i sex år*.¹¹⁸

När målet avgjordes i HD gällde frågan brottsrubriceringen och straffvärdet. HD konstaterar att vid avgörandet om det rör grovt narkotikabrott ska det särskilt beaktas om brottet utgjort ett led i en verksamhet som har bedrivits yrkesmässigt eller i större skala, om det rört sig om en särskilt stor mängd narkotika eller om preparaten varit av särskilt farlig eller hänsynslös art.¹¹⁹

HD konstaterar att narkotikan varit för J.B:s eget bruk men att risk för viss spridning funnits. Vidare fastställer domstolen att LSD och MDMA får anses vara så pass farliga preparat att innehav och försök till smuggling leder till att brottsrubriceringen blir grovt narkotikabrott. Vidare konstaterar även HD att LSD är farligare än amfetamin, likaså MDMA. Däremot når inget av preparaten upp i farlighets hänseende att likställas med heroin eller kokain. HD sätter ner det slutliga straffet till *tre års fängelse* och gör den slutliga bedömningen enligt följande:

*”Vid denna farlighetsbedömning skall innehav och försök till smuggling av 1 500 LSD-tripper och 240 tabletter MDMA bedömas som grova brott”*¹²⁰

5.3 NJA 2004 s. 354

N.B. åtalades vid Göteborgs TR för grovt narkotikabrott och ringa narkotikabrott. Han ska olovligen i överlåtelsesyfte innehaft 788 tabletter ecstasy. Brottet anses som grovt på grund av den stora mängden narkotika. N.B. ska dessutom vid samma tillfälle olovligen ha brukat amfetamin, ecstasy, cannabisharts, kokain och bensodiazepiner. TR fann att det är utrett att N.B. innehaft 788 ecstasytabletter och att det varit i överlåtelsesyfte.

---

¹¹⁷ NJA 1992 s. 235, s. 2 f.

¹¹⁸ Ibid., s. 6.

¹¹⁹ Ibid., s. 7.

¹²⁰ Ibid.

Domstolen konstaterar även att N.B. har ett tidigare straffregister från andra narkotikabrott vilket innebär att risk för återfall finns, samt att han är en ung man med ett aktivt narkotikamissbruk. Med hänsyn till dessa omständigheter samt brottets art och straffvärde dömde TR N.B. till *fängelse i fyra år och sex månader*.¹²¹

När målet överklagades till HovR ansåg de att på grund av vad som utretts i fallet, har N.B. innehaft 788 ecstasytabletter och att eftersom det avsett en särskilt stor mängd narkotika anses det också som ett grovt narkotikabrott. Även om N.B. påstår att han själv inte avsett att överlåta narkotikan, pekar den stora mängden på att så var syftet. HovR fastställer TR:s domslut.¹²²

Frågan i HD gällde endast vilken påföljd som skulle utdömas för den samlade brottsligheten (innehavet och det egna brukandet). Det väsentliga för bedömningen blev innehavets straffvärde då de andra brotten är av sekundär betydelse. Vidare konstaterade domstolen att när det gäller gränsen normalbrott och grovt narkotikabrott ska man iaktta försiktighet kring art och mängd och tillämpningen av deras generella modeller. Dessutom är det viktigt att ge andra omständigheter och faktorer betydande vikt vid bedömningen. I detta fall lägger HD särskild betydelse vid vilken roll gärningsmannen haft i sammanhanget; om han kan anses ha gjort ett självständigt brott eller om han kan anses ha utfört medverkanshandlingar. Med hänsyn till art och mängd narkotika, samt överlåtelse och förvärv i överlåtelssyfte, är det inte endast ett grovt narkotikabrott. Straffvärdet passerar även tydligt minimigränsen för ett sådant brott. HD menade sedan att N.B:s medverkanderoll varit liten och att han inte haft något direkt vinningssyfte då ersättningen var ett tiotal tabletter vilket syftar tillbaka på hans egna missbruk. Med anledning av detta avgjorde faktorerna art och mängd narkotika till att N.B. skulle dömas för grovt narkotikabrott. Sammanfattningsvis fann däremot domstolen att den samlade brottsligheten och efter helhetsbedömningen att N.B. skulle dömas till *fängelse i två år och sex månader*.¹²³

5.4 NJA 2011 s. 357 – ”Mefedronfallet”

Den 16 juni 2011 kom ett avgörande från HD som kom att bli startpunkten för en ”revolution” inom straffmätningen för narkotikabrott. Domstolen tog här ett stort steg mot en mer normaliserad och differentierad bedömning av straffvärdet hos narkotikabrotten. Domen har kommit att kallas för Mefedronfallet.¹²⁴

Allmän åklagare väckte vid Solna TR åtal mot L.B., M.K. och N.R. Åtalspunkterna var följande:

---

¹²¹ NJA 2004 s. 354, s. 1 ff.

¹²² Ibid., s. 3 f.

¹²³ Ibid., s. 4 ff.

¹²⁴ SvJT 2012 s. 131.

1. Försök till smugglingsbrott.
2. Grovt narkotikabrott och narkotikasmuggling, grovt brott.
3. Grovt narkotikabrott och narkotikasmuggling, grovt brott (vid en senare tidpunkt än åtalspunkt 2).
4. Grovt narkotikabrott och stämpling därtill samt narkotikasmuggling, grovt brott och stämpling därtill.
5. Försök till grovt narkotikabrott och försök till narkotikasmuggling, grovt brott och medhjälp därtill.¹²⁵

Vad gäller åtalspunkten 1 har L.B. försökt få skickat till sig 99,8 g mefedron, vid tiden då det klassades som hälsofarligt. Mefedron är en ny drog som klassades som hälsofarlig vara i december 2008 och narkotikaklassades 2009. Den kemiska strukturen liknar den vid amfetamin och ecstasy.¹²⁶ Brottet fullbordades inte men fara för det har förelegat. M.K. och L.B. har enligt åtalspunkten 2 tillsammans och i samråd rest till Tyskland och där förvärvat tre kg mefedron när det var narkotikaklassat och transporterat den till Stockholm. Där har de innehaft den i överlåtelsesyfte och även överlåtit den vidare till andra personer. L.B. har även brukat en del av narkotikan. Vad gäller den tredje åtalspunkten har M.K. och L.B. återigen rest till Tyskland och denna gång förvärvat ett kg mefedron. Sedan har de kört den till Stockholm, innehaft den i överlåtelsesyfte innan de överlåtit den till andra personer. I fjärde åtalspunkten har de båda tillsammans och i samråd beställt via internet hos en leverantör av narkotika 10 kg mefedron i syfte att få den skickad till sig i Stockholm. Brottet fullbordades inte men fara härför har förelegat. Den sista åtalspunkten gäller N.R. och fyra andra okända personer som planerat att förvärva mefedron och samlat in pengar från olika personer samt därefter skickat dem till ett annat land för att betala narkotikan. Hädanefter fokuserar jag mer på åtalspunkterna 1-4 som L.B. och M.K. förnekat (förutom det faktum att L.B. erkände under åtalspunkten 2 innehav för eget bruk av 20 g mefedron och bruk därav).¹²⁷

I TR:s domskäl kan man utläsa att åklagaren gjorde gällande att mefedron i farlighets hänseende var att likställa med ecstasy och att straffvärdet skulle bestämmas med utgångspunkt i detta. Däremot, konstateras det, att Hovrätten för Västra Sverige har i ett tidigare rättsfall konstaterat att bedöma farligheten för mefedron är mycket osäkert och har själva likställt det med amfetamin, vilket TR ansluter sig till. Den slutgiltiga bedömningen i den instansen blev att M.K. och L.B. har övertygats om en omfattande narkotikahandel som har högt straffvärde och att de på grund av detta inte kan undgå att få långa fängelsestraff. L.B. dömdes för både narkotikabrott, grovt narkotikabrott, stämpling till grov narkotikasmuggling, grov narkotikasmuggling och försök till smuggling till *fängelse i sex år*.

---

¹²⁵ NJA 2011 s. 357, s. 1 f.

¹²⁶ Ibid., s. 11.

¹²⁷ Ibid., s. 1 ff.

M.K. dömdes för allt som ovan utom försök till smuggling, till *fängelse i sex år*.¹²⁸

I HovR vad gäller rubricering har istället gjorts gällande att mefedron ska likställas med ecstasy. En missbruksdos motsvarar ungefär 75 mg och det rena mängdresonemanget anger att gränsen ligger på 15 gram för att vara ett grovt narkotikabrott. Här hänvisar domstolen till annan tidigare praxis. Med tanke på mefedrons farlighet har hanteringen av denna narkotika ett mycket högt straffvärde och därav ska L.B. och M.K. dömas för grovt narkotikabrott och grov narkotikasmuggling. Gärningarna har utifrån det rena mängdresonemanget ett straffvärde på 10 års fängelse. Med tillämpning av 26 kap. 2 § andra stycket tredje punkten BrB bestämmer HovR påföljden till *14 års fängelse* för de båda, vilket alltså är maxstraffet för narkotikabrott.¹²⁹

HD konstaterar efter en del genomgång av tidigare praxis att rubriceringen grovt narkotikabrott i första hand gäller de gärningar som ingår i en organiserad verksamhet och har som inriktning på att sprida missbruk och utnyttja missbrukares beroende, allt i ett vinningssyfte. Står själva gärningen i direkt samband med det egna missbruket räknas narkotikabrottet inte som grovt och ska därmed få ett lägre straffvärde. Eget bruk är däremot inget skäl för strafflindring om brottet är av särskilt allvarlig natur.¹³⁰

HD fastslår också att de i tidigare avgöranden fäst störst vikt vid mängd och farlighet vid påföljdsbestämningen. Utefter tabeller och generella bedömningar har ställningstaganden gjorts om brottsrubriceringar och straffmätningar vid hantering av olika mängder av varierande preparat. Vidare konstaterar domstolen att dessa tabeller utarbetade efter praxis ofta kan vara ett värdefullt hjälpmedel, och detta särskilt vid fråga om brottslighet som inte är grov. Förutsättningen för att det ska fungera är däremot att det är möjligt att jämföra hur farliga de olika preparaten är i förhållande till varandra. Dessutom behövs en jämförelseenhet för att sedan kunna jämföra farligheten av olika mängder av olika preparat, och här har man alltså utgått från "en normal missbruksdos". Härtill kommer också som nämnts tidigare hur hög koncentration av narkotika som finns i preparatet. Med anledning av detta menar HD att tabeller som upprättats med utgångspunkt i art och mängd är förenade med en viss osäkerhet och risk finns för missvisande resultat. Precis som anförts tidigare är tabellerna inte helt överensstämmande med de generella farlighetsbedömningar som HD tidigare gjort i praxis av olika preparat. Ju större mängder narkotika det gäller desto större är även risken för missvisande jämförelser. Eftersom tabellerna trots detta omfattar även större mängder, kan de anses ha medverkat till att det inte finns något spelrum för en verklig straffmätning vid den grövsta brottsligheten.¹³¹

---

¹²⁸ Ibid., s. 3 ff.

¹²⁹ Ibid., s. 9 f.

¹³⁰ Ibid., s. 11 ff.

¹³¹ Ibid., s. 15 f.

I HD diskuteras mycket hur man ska bedöma farligheten hos mefedron. Ser man till de euforiskapande effekterna liknar preparatet mest amfetamin, men tittar man istället på de hallucinogena effekterna liknar mefedron mer ecstasy.¹³² Vidare menar domstolen att det inte finns tillräckliga underlag för att följa underrätternas domar där de gett stor betydelse till skillnaden mellan amfetamin och ecstasy. HD fastställer slutligen att mefedrons generella farlighet inte skiljer sig från amfetamins generella farlighet när det kommer till straffvärdebedömningen i målet.¹³³

Efter utredningen kan man konstatera att brottsligheten har inbegripit handel med narkotika, och att även om den haft samband med de tilltalades egna missbruk så är handlingarna att bedömas som grova. Syftet med handeln har varit att ägna sig åt en ekonomisk vinst, men den kan inte sägas ha varit ett led i en vidare verksamhet då den sköts av L.B. och M.K. själva. Försäljningen har dessutom varit begränsad till vänner och bekanta.¹³⁴

HD ändrar HovR domslut och dömer de bägge till vardera *fyra års fängelse*. Justitierådet Martin Borgeke har varit referent i fallet och gjort ett tillägg där han menar på att det nu krävs en radikal förändring av praxis i narkotikamål, och särskilt vad gäller de grövsta brotten där omständigheter vid sidan av art och mängd bör tillmätas en dominerande betydelse vid påföljdsbestämningen. Däremot påpekar Borgeke att det finns fall då det inte förekommer några andra omständigheter av betydelse för påföljdsbestämningen än art och mängd narkotika. Exempel på detta är de så kallade "kurirfallen".¹³⁵

Det faktum att TR jämställde mefedron med amfetamin gav de tilltalade ett fängelsestraff på vardera sex år. HovR gjorde en annan bedömning och jämställde mefedron med ecstasy och dömde de båda till vardera 14 års fängelse. De olika bedömningarna av straffvärdet framstår som anmärkningsvärd. Att HD sedan ansåg mefedron vara jämställt med amfetamin liksom TR gjorde, ledde till en sänkning av straffet med vardera fyra års fängelse. Man får till detta förstå, att skillnaden i fängelsestraffets längd som gjordes i HD till större del även beror på de övriga omständigheterna i fallet.

5.5 NJA 2011 s. 675 I och II

5.5.1 Del I

En person, P.H. åtalades för att bland annat i överlåtelsesyfte, förvärvat, smugglat in och innehaft MDPV till en sammanlagd mängd av 350 gram.

---

¹³² Ibid., s. 11.

¹³³ Ibid., s. 17.

¹³⁴ Ibid., s. 17 f,

¹³⁵ Ibid., s. 18 ff.

Narkotikan hade smugglats in till Sverige från utlandet och åklagaren gjorde gällande att det var ett led i en organiserad verksamhet. Eftersom att det även rörde sig om särskilt stora mängder narkotika rubricerades gärningarna som grov narkotikasmuggling och grovt narkotikabrott.¹³⁶

TR börjar med att göra en bedömning av drogen i vilken farlighetsgrad den kan förhålla sig till samt hur pass stor en missbruksdos kan anses vara. Domstolen menar att MDPV i farlighetsgrad kan anses likna ecstasy och att enligt praxis ligger en missbruksdos mellan 50-100 mg. Domstolen dömer P.H. till *åtta års fängelse*.¹³⁷

I HovR:s domskäl börjar utredningen med renhetsgraden i narkotikan. För att en straffreduktion ska ske bör det finnas någon omständighet som tyder på att koncentrationen varit lägre än normalt. Kravet på en sådan undersökning bör ställas relativt lågt. Det faktum att den tilltalade själv uppger att han eller hon haft god kännedom om att koncentrationshalten varit ovanligt låg och om det saknas skäl att lämna hans påstående utan avseende bör det enligt tidigare praxis vara tillräckligt. Uppgifterna från P.H. anses däremot inte vara trovärdiga om att narkotikan enligt henne skulle innehålla en lägre renhetsgrad. Vidare tittar HovR i sin bedömning på mängd, farlighetsgrad och hur stor en missbruksdos är. HovR ansluter sig till tidigare praxis och jämför MDPV i farlighetsgrad med ecstasy. I påföljdsfrågan kommer domstolen fram till att straffvärdet för respektive åtalspunkt ligger på runt tre år om man ser till ett rent mängdresonemang. Det allvarligaste brottets straffvärde får agera utgångspunkt. Därefter har HovR som utgångspunkt att enligt aspirationsprincipen, en successivt minskande del av övriga brotts straffvärde bör läggas till. Att innehavet och smuglandet av narkotikan delvis har skett i överlåtelsesyfte ser domstolen som en försvårande omständighet och dömer P.H. till sammanlagt *sju års fängelse*.¹³⁸

HD går i sina domskäl djupare in på MDPV och vilken typ av drog det är. Domstolen konstaterar att det är en relativt ny drog och att dess effekter har studerats under förhållandevis kort tid. Vad gäller preparatets farlighet hänvisar HD till Mefedronfallet och menar på att domstolen där kommit fram till att MDPV kan likställas med mefedron med flera vad gäller olika egenskaper. Utredningen i målet ger stöd för att MDPV med andra ord kan likställas med mefedron i farlighetshänseende. Vid straffvärdebedömningens avgörande skiljer sig därmed inte MDPV från amfetamin angående dess generella farlighet.¹³⁹

I de undre instanserna dömdes P.H. för grova narkotikabrott. HD har däremot en avvikande inställning till rubriceringen.

---

¹³⁶ NJA 2011 s. 675 I, s. 1.

¹³⁷ Ibid., s. 2 ff.

¹³⁸ Ibid., s. 7 ff.

¹³⁹ Ibid., s. 10.

Domstolen påpekar att rubriceringen grovt brott främst är till för de allvarliga gärningar som ingår i en organiserad narkotikaverksamhet som har intentionen att skapa vinning genom att sprida missbruk och utnyttja missbrukares beroende. Vidare konstaterar HD att enligt förarbetena till lagändringen 1981 anges utgångspunkten att vad gäller missbruksrelaterad brottslighet så ska den i större utsträckning kunna bedömas som narkotikabrott av normalgraden. Däremot är det inte tillräckligt som straff lindring att en gärningsman som handhaft stor kvantitet narkotika eller om gärningen är ägnad att sprida missbruk, själv brukar narkotika.¹⁴⁰

Vad gäller brottslighetens straffvärde konstaterar även här HD att faktorerna art och mängd inte är de enda faktorerna som ska tillräknas betydelse vid bedömningen. En ytterligare hänvisning till Mefedronfallet klarlägger att det även är andra omständigheter som tillmäts betydelse, och inte bara vid grova brott utan också narkotikabrott av normalgraden. Slutligen är det en samlad bedömning av alla relevanta faktorer i målet som avgör straffvärdet. HD fastslår också med anledning av typen narkotika i det aktuella fallet att amfetamintabellens värden idag är för höga. För att möjliggöra en mer differentierad straffvärdebedömning följer en sänkning av värdena som en konsekvens av Mefedronfallet.¹⁴¹

HD anser att det är en rad tillfälliga faktorer som lett till att det var P.H. som gjorde inköpen och inte hennes pojkvän. Dessutom har det varit fråga om tydlig missbruksrelaterad brottslighet och gärningar som utförts har inte varit i vinningssyfte. HD anser att P.H. har gjort sig skyldig till fyra brott som vardera har ett straffvärde motsvarande fängelse i sex månader. Eftersom det rör sig om en missbruksrelaterad brottslighet avstår HD från att göra en ren kumulation av straffvärdena och dömer istället P.H. till sammanlagt *ett års fängelse*. När det gäller upprepade förvärv av narkotika som beror på det egna missbruket är brotten i regel inte att anses som systematiska i den mening som står i 29 kapitlet 2 § BrB.¹⁴²

Även här har HD gjort en annan bedömning av farlighetsgraden av narkotikan och också sett till en del andra omständigheter vilket ledde till en sänkning av straffet med sex år.

5.5.2 Del II

Åklagaren väckte åtal mot A.S. för narkotikabrottslighet under 15 åtalpunkter. De gällde bland annat grov narkotikasmuggling och grovt narkotikabrott. Enligt gärningsbeskrivningen har A.S. själv eller tillsammans och i samförstånd med annan/andra via internet/e-post kontaktat leverantör av narkotika i ett annat land och beställt MDPV. Leverantören har skickat narkotikan till A.S. i försändelser adresserade till honom. En del levererades och en del fastnade i tullen.

¹⁴⁰ Ibid., s. 11; prop. 1980/81:76, s. 208.

¹⁴¹ NJA 2011 s. 675 I s. 11 f.

¹⁴² Ibid., s. 12 f.

Han ska även vid andra tillfällen innehåft och överlåtit narkotika samt brukat en del själv.¹⁴³ Det rör sig om sammanlagt 400 gram MDPV.¹⁴⁴

Vid påföljdsfrågan konstaterar TR att A.S. är 29 år gammal, har tidigare dömts för narkotikabrottslighet och har ett utpräglat missbruksberoende som han behöver hjälp med för att klara sig ur. Trots detta menar domstolen att den samlade brottslighetens straffvärde är så högt att ingen annan påföljd än fängelse kan komma ifråga. Efter ledning av tidigare avgöranden i HovR likställer TR MDPV med ecstasy i farlighetshänseende. Renhetsgraden hos narkotikan har legat på eller närmare 100 % när den smugglats in i landet och det är denna narkotika som domstolen utgår från vid straffmätningen. Med hänsyn till mängden narkotika och att flera av smugglingsbrotten avsett eget bruk dömer TR A.S. till *åtta års fängelse*.¹⁴⁵

Vid tidpunkten för bedömningen i HovR fanns det ingen fastslagen praxis vad gäller farligheten hos MDPV och inte heller hur det skulle straffmätas. Även här är frågorna som kommit upp till bedömning om MDPV kan jämföras med ecstasy i farlighetshänseende och hur stor en missbruksdos kan anses vara. Eftersom HovR i tidigare avgöranden har likställt MDPV med ecstasy görs ingen åtskillnad i detta fall heller. Liksom i tidigare mål konstaterar HovR att det är svårt att avgöra hur stor en missbruksdos normalt kan anses vara då olika personer tycks reagera mycket olika på MDPV och följaktligen har behov av olika doser för att framkalla ett rus. Med hänsyn till alla de osäkerhetsmoment som finns beslutar HovR att en normal missbruksdos får anses ligga på 100 mg.¹⁴⁶

HovR dömer A.S. för flera fall av smuggling och i två fall för överlåtelse av narkotika. Som alltid vid flerfaldig brottslighet utgår domstolen från det brott med högst straffvärde och sen lägger till en del av straffvärdet för övriga brott. Särskilt när det gäller svåra narkotikabrott finns det skäl att beakta den totala mängden narkotika för att kontrollera att resultatet inte blir oskäligt. För den samlade brottsligheten anser HovR att *åtta års fängelse* är vad A.S. ska dömas till. Det som ändrades var rubriceringen i ett par åtalpunkter till narkotikasmuggling av normalgraden.¹⁴⁷

HD var av en annan uppfattning än underrätterna. I domen hänvisas till utredningen i Mefedronfallet och som följd av den jämför HD i detta mål MDPV med amfetamin. HD konstaterar vidare att beställningarna A.S. gjort av narkotika till stor del varit avsedd för eget bruk. I förarbetena står det även att vid missbruksrelaterad brottslighet beror det ofta på tillfälligheter om brottet i det enskilda fallet har avsett jämförelsevis stora kvantiteter. Mängden narkotika och det faktum att A.S. vid någon tidpunkt trots allt överlåtit narkotika visar att han till viss del haft för avsikt att sälja narkotikan.

---

¹⁴³ NJA 2011 s. 675 II, s. 13.

¹⁴⁴ SvJT 2012 s. 134.

¹⁴⁵ NJA 2011 s. 675 II, s. 19 f.

¹⁴⁶ Ibid., s. 21.

¹⁴⁷ Ibid., s. 22.

Däremot är det inte visat att han haft något vinstsyfte med överlåtelseerna och att det härför är fråga om en utpräglad missbruksrelaterad brottslighet. Karaktären på de brott A.S. gjort sig skyldig till är inte sådan att de kan bedömas som grova. Inte heller är mängden narkotika mer än att han ska dömas för smugglingsbrott av normalgraden.¹⁴⁸

Straffvärdet för att smuggla in 247 gram MDPV till Sverige bestämdes till fängelse i ett år och tre månader. När HD gjorde sin straffvärdebedömning beaktades den tydliga kopplingen till det egna missbruket hos A.S., att brottsligheten inte varit organiserad och avsaknaden av ett vinstsyfte. Den samlade brottslighetens straffvärde bedömde HD motsvara *fängelse i ett år och sex månader*.¹⁴⁹

5.6 HD B 2521/11

Frågan i HD gällde straffvärdebedömning för organiserad handel med narkotika via internet. De aktuella preparaten var mefedron och MDPV. Sju personer stod åtalade, alla med olika delaktighet i hanteringen.¹⁵⁰

A.M. var huvudpersonen i den organiserade narkotikahandeln. Han har under en längre tid importerat narkotika som han sedan sålt över olika hemsidor på internet. Detta har pågått i tre månader. Narkotikan beställde A.M. från Kina. Den praktiska hanteringen av preparaten har han gett i uppdrag åt andra att sköta, vilket han sedan gett varierande ersättning för. Det tydliga syftet med detta har varit att minska riskerna för sin egen del. A.M:s enda avsikt har varit att tjäna pengar och när han har bestämt den ekonomiska fördelningen av vinsten har han tagit den största vinsten själv. HD ansåg att brottet bör rubriceras som grovt narkotikabrott dels på grund av ovanstående konstateranden och dels då de olika delarna av den organiserade brottsligheten har ett så pass nära samband med varandra. Verksamheten har dessutom varit ägnad att leda till en betydande spridning av narkotikan. Eftersom försäljningen och utbudandet skett över internet har narkotikan kunnat spridas till framförallt ungdomar. Trots detta utgör det här inte organiserad narkotikahandel av det grövsta slaget då den bedrivits av ett fåtal personer och under en kort tid. En liknande värdering gjordes i Mefedronfallet. HD beslutade i A.M:s fall att efter en samlad värdering av alla omständigheter i målet döma honom till *sju års fängelse*.¹⁵¹

H.S. var en annan person åtalad i målet då han enligt underrätterna gjort sig skyldig till bland annat grovt narkotikabrott. Enligt utredningen har hans uppdrag varit att sköta en av hemsidorna genom att mot ersättning hämta, förvara, paketera och skicka narkotikan till de kunder som beställt via hemsidan. Under den aktuella perioden missbrukade även H.S. själv.

---

¹⁴⁸ Ibid., s. 24 ff; prop. 1980/81:76 s. 206.

¹⁴⁹ NJA 2011 s. 675 II s. 25 f; SvJT 2012 s. 133.

¹⁵⁰ HD B 2521/11 s. 5 ff.

¹⁵¹ Ibid., s. 8 ff.

Med anledning av detta började han så småningom missköta sina uppgifter. H.S. var fullt medveten om vilken verksamhet som bedrevs och hans egen delaktighet var av betydande slag och skedde i vinningssyfte. Att han själv missbrukade narkotika fann HD inte kunde påverka straffvärdet då det inte hade något samband med brottsligheten. Eftersom de olika handlingarna utförda av H.S. hade ett nära samband med varandra rubricerades de som grovt narkotikabrott. Straffvärdet ansåg HD motsvara *fängelse i fyra år*.¹⁵²

J.E.P. har haft i princip samma sorts delaktighet i den organiserade verksamheten som H.S. Däremot har den fysiska befattningen med preparaten varit i avsevärt mindre mängd än den H.S. haft hand om. HD menade att J.E.P:s roll i den organiserade verksamheten har varit så pass betydande och de olika delarna i brottsligheten har haft ett sådant nära samband med varandra att hon dömdes för grovt narkotikabrott och fick ett straffvärde på *fängelse i fyra år*.¹⁵³

Den fjärde personen åtalad, P.Z. har mot ekonomisk ersättning förvarat närmare ett kilo mefedron och runt 800 gram MDPV. Detta gjorde hon för att få ”snabba pengar” vilket alltså visar på ett vinningssyfte. Eftersom det rörde sig om så pass stora mängder och då det funnits ett vinningssyfte rubricerades brottsligheten som grovt narkotikabrott. Vad gäller straffvärdet tittade HD sedan på ett antal ytterligare omständigheter, dels att P.Z. hade en underordnad roll vilket syntes på den relativt lilla ersättning hon fick för sitt jobb och dels att den stora mängden var mer av en tillfällighet. Vad som istället höjer straffvärdet är att det lagret var avsett för narkotikahandel på internet vilket resulterar i en större spridning av narkotikan. HD bedömde det sammanlagda straffvärdet motsvara *fängelse i tre år*.¹⁵⁴

D.L. och L.K. hade varit delaktiga i brottsligheten bland annat genom att de tillsammans förvarat cirka 448 gram mefedron mot ekonomisk ersättning. Främst på grund av att D.L. insett att narkotikan var menad att säljas över internet och att det därav utgjorde ett led i en organiserad narkotikahandel, samt arten och den stora mängden narkotika rubricerades brottet som grovt narkotikabrott. När HD skulle göra sin straffvärdebedömning beaktade de även att D.L. haft en mindre roll i sammanhanget och att hans ersättning var mycket begränsad. Precis som i P.Z:s fall så tillmätte HD större betydelse vid det faktum att D.L. förvarat narkotika som var tänkt för handel via internet, snarare än den faktiskt förvarade mängden. Att det däremot i D.L:s fall handlade om ett tillfälle och inte två (som i P.Z:s) manade till ett lägre straffvärde. HD dömde D.L. till *tre års fängelse*.¹⁵⁵

L.K. däremot förvarade mefedronen genom att passivt ha accepterat det, samt hade lovat att göra sig av med narkotikan om det skulle behövas. Det är inte visat att L.K. kände till vilken verksamhet A.M. bedrev och han fick inte heller någon ersättning för sin inblandning.

---

¹⁵² Ibid., s. 11 f.

¹⁵³ Ibid., s. 12 f.

¹⁵⁴ Ibid., s. 13 f.

¹⁵⁵ Ibid., s. 14 f.

Det kan inte antas att L.K. kunde ana att narkotikan var avsedd för handel via internet. Med anledning av dessa omständigheter dömde HD honom för narkotikabrott av normalgraden och ansåg att straffvärdet motsvarade *ett års fängelse*.¹⁵⁶

Den sista åtalade i målet var H.K. och han ansågs ha gjort sig skyldig till medhjälp till grovt narkotikabrott. Den medverkan han haft bestod i förmedling av kontakter mellan A.M. och D.L. Det framgick av utredning att H.K. var väl medveten om den verksamhet som bedrevs av A.M. Även om hans delaktighet varit begränsad saknade det relevans för rubriceringen vilket innebar att även HD ansåg att H.K. skulle dömas för medhjälp till grovt narkotikabrott. Med tanke på att hans roll varit undermålig kunde däremot straffvärdet sättas under det lägsta för grovt narkotikabrott och HD dömde honom till *fängelse i ett år*.¹⁵⁷

5.7 HD B 4468/11

K.P. har gjort sig skyldig till dels narkotikabrott av normalgraden då han innehaft 127 gram amfetamin, sex tabletter MDMA, två tabletter Xanor och sex tabletter Zolpidem, och dels grovt narkotikabrott på grund av innehav i överlåtelssyfte av 488 gram amfetamin.¹⁵⁸

K.P. erkände innehav för eget bruk av cirka 8 gram amfetamin och förnekade att de övriga 480 gram som låg i hans källare var hans och att han ens haft kännedom om den narkotikan. TR däremot fann att det var ställt utom rimligt tvivel att även denna narkotika tillhörde K.P. Mängden i sin tur visade på att den var tänkt att överlåtas. Även övriga omständigheter menade TR stödde denna bedömning. HovR gjorde samma bedömning och i båda underrätterna dömdes K.P. för grovt narkotikabrott.¹⁵⁹

I HD berättade K.P. att han använt amfetamin i många år, men efter att ha åkt fast en gång (åtalspunkten 1) började han köpa mindre mängder åt gången för att vara försiktigare. Han har alltid köpt av samma person och lånade ut sitt källarförråd till leverantören så att han eller några andra personer skulle kunna förvara sin narkotika där. K.P. visste att det rörde sig om förvaring av narkotika. För detta fick K.P. ingen ersättning. När han satt häktad blev han diagnostiserad med ADHD vilket innebar att han inte längre behövde köpa amfetamin utan kunde få legalt utskrivna droger istället. Dessa nytillkomna uppgifter kunde HD inte lämna utan anseende utan bedömde att narkotikan i K.P:s källare inte tillhörde honom utan leverantören eller någon i dennes omgivning.¹⁶⁰

---

¹⁵⁶ Ibid., s. 16.

¹⁵⁷ Ibid., s. 17.

¹⁵⁸ HD B 4468/11 s. 2 ff.

¹⁵⁹ Ibid., s. 5.

¹⁶⁰ Ibid., s. 5 f.

Vad avser mängden så kan den inte anses ha överstigit vad K.P. borde ha räknat med, om man ser till överlåtelsesyftet och det faktum att leverantören gömde narkotika. Med anledning av detta är mängden täckt av K.P:s uppsåt. När HD bestämde vilken rubricering brottsligheten skulle ha utgick de från sorten och mängden narkotika, vilken roll K.P. haft i sammanhanget, att förvaringen skett med ett överlåtelsesyfte och hur pass organiserad verksamhet som narkotikan i källaren varit en del av. Efter vad som framkommit i utredningen tyder inget på att narkotikahandlingen varit ett led i en organiserad verksamhet eller haft drag av särskild hänsynslöshet. K.P:s roll i det hela har varit tillfällig och kortvarig som inte tilldelats någon ersättning för. Visserligen har hans roll inte varit helt betydelslös men däremot passiv. Med anledning av dessa omständigheter rubricerade HD brottsligheten som narkotikabrott av normalgraden. Att K.P. under tiden missbrukat själv har inte påverkat straffvärdet. Straffvärdet för båda åtalpunkterna ansåg HD motsvara fängelse i *ett år och nio månader*.¹⁶¹

5.8 HD B 3851/11

Åklagaren åtalade i Växjö TR R.G.A. för grovt narkotikabrott, narkotikabrott av normalgraden och försök till narkotikabrott. TR fann att R.G.A. gjort sig skyldig till grovt narkotikabrott då han innehaft cirka 350 gram MDMA, överlåtit 50 gram, bjudit ut en del till försäljning och även innehaft cirka fyra gram amfetamin. I TR:s dom står det följande:

”Narkotikabrottet ska rubriceras som grovt. Skälen för det är narkotikans farlighet, där MDMA enligt praxis jämföras med ecstasy, och den mängd MDMA som han har befattat sig med”.¹⁶²

TR dömer R.G.A. till *sju års fängelse* för grovt narkotikabrott och försök till narkotikabrott. Omständigheterna som domstolen väger in är att R.G.A. befattat sig med 350 gram MDMA som är att jämföras med ecstasy, koncentrationshalten har legat på över 98 procent och att R.G.A. har haft för avsikt att sprida narkotikan vidare genom försäljning.¹⁶³

HovR menar att i enlighet med domen från TR har R.G.A. både innehaft, överlåtit och förvärvat narkotika av olika slag. Vidare konstaterar HovR att TR vid straffvärdebedömningen tycks ha utgått ifrån de tabeller som utarbetats av Borgeke och Sterzel. Där står att 2 951 stycken tabletter MDMA, vid ett rent mängdresonemang motsvarar mellan sex och sju års fängelse. Däremot slår HovR fast att en sådan bedömning enligt tabeller inte är helt utan invändning.

---

¹⁶¹ Ibid., s. 6 f.

¹⁶² HD B 3851/11 s. 3.

¹⁶³ Ibid.

Återigen hänvisar HovR till Mefedronfallet och dess klagörande att med vad som tidigare slagits fast vad gäller olika preparats farlighet, borde när det gäller hanterade doser mellan å ena sidan amfetamin och å andra sidan ecstasy och preparat likställda med dessa, de straffvärdemässiga olikheterna vara någorlunda begränsade. I Mefedronfallet konstaterade däremot HD att så var inte fallet då det fanns en anmärkningsvärd skillnad för grovt brott mellan ecstasy där gränsen låg på 200 missbruksdoser och amfetamin där gränsen låg en bra bit över 1000 missbruksdoser. Med anledning härav måste tabellerna användas med stor försiktighet. Domstolar bör ha i åtanke att behov kan finnas att omvärdera de utgångspunkter på vilka tabellerna vilar.¹⁶⁴

Med anledning av vad som sedan kommits fram till vad gäller MDMA:s generella farlighet i förhållande till amfetamin borde gränsen för grovt brott ligga vid minst 1000 tabletter – rent mängdmässigt. En sådan förändring av tabellen skulle innebära att hänsyn också tas till den bedömning av MDMA:s generella farlighet som gjorts i NJA 1992 s. 235 där innehav och försök till smuggling av 240 tabletter MDMA tillsammans med 1500 tripper LSD hade ett straffvärde på fängelse i tre år. Vidare redogör HovR för SKL:s utredning att de 350 gram MDMA som R.G.A. innehaft motsvarar 2 951 ecstasytabletter. Vid omräkningen från tabletter till missbruksdoser har SKL utgått från Borgeke och Sterzels *Studier rörande påföljdspraxis* att en tablett motsvarar 0,1 gram MDMA. I samma källa anges däremot att en missbruksdos kan motsvara så mycket som 0,4 gram. Vid straffvärdebestämningen måste alltså hänsyn tas till att den osäkerhet som finns knuten till omräkningen av tabletter utförd av SKL samt att det finns anledning att ifrågasätta tabellen där antalet tabletter omräknas till ett visst straffvärde.¹⁶⁵

Utöver mängd och art narkotika har HovR tittat på andra omständigheter som de att R.G.A. påstår sig ha fungerat som ”målvalt” och att han sålde åt en kamrat som skötte alla kontakter. HovR ser inte att det finns anledning att betvivla dessa uppgifter och den ställning R.G.A. haft skulle i och för sig medföra en mildare bedömning av straffvärdet. Däremot konstaterar domstolen att målet med verksamheten varit att tjäna pengar, risken har varit stor att en farlig drog sprids i och med att handeln skett över internet, samt att R.G.A. överlätit en del av narkotikan. Med anledning av detta beslutar HovR att R.G.A. ska dömas till *tre års fängelse* och sänker därmed det slutliga straffvärdet med fyra år.¹⁶⁶

HD utvecklar resonemanget kring MDMA:s generella farlighet som HovR påbörjade och hänvisar vidare till ytterligare praxis från 2003 och 2004. HD redogör vidare att ecstasy oftast förekommer i tablettform och att utgångspunkten därav är att en tablett motsvarar en missbruksdos. Hur mycket detta är rent mängdmässigt finns det varierande uppgifter om, men det brukar ligga någonstans mellan 50-150 mg.

---

¹⁶⁴ Ibid., s. 6 f.

¹⁶⁵ Ibid., s. 7.

¹⁶⁶ Ibid.

Missbruksdosen för amfetamin ligger istället på någonstans mellan 50-200 mg. HD finner alltså i likhet med HovR att det finns en skillnad mellan ecstasy och amfetamin i farlighetshänseende, men att belägg finns för att denna skillnad är mer begränsad än vad som tidigare framkommit.¹⁶⁷

De omständigheter HD lägger ytterligare vikt vid efter den praxis som kommit på senare tid vad gäller bedömning om det är ett grovt narkotikabrott eller inte är:

- den roll den tilltalade haft när det gäller narkotikahandlingen i vidare mening,
- graden av delaktighet i handlingen,
- vid mer organiserad verksamhet – den ställning som gärningsmannen haft i organisationen,
- vilken insikt den tilltalade haft vad gäller narkotikahandelns organisation,
- det egna syftet vid handlingen, samt
- fördelningen av brottslighetens ekonomiska utbyte.¹⁶⁸

I detta fall har R.G.A. hanterat totalt 350 gram MDMA genom att förvärva i överlåtelssyfte, förvara och överlåta delar av denna narkotika. HD:s utgångspunkt är att en missbruksdos motsvarar 100 mg MDMA vilket innebär att R.G.A. hanterat omkring 3 500 missbruksdoser. Vidare konstaterar HD att brottet begåtts inom organiserad narkotikahandel vilket R.G.A. haft full insikt om. Hans roll har varit avgörande för att narkotikahandeln skulle fungera. Då handeln skett via internet har risken för stor spridning av narkotikan varit stor. Vidare har syftet varit att tjäna pengar och R.G.A. skulle få hälften av vinsten. Även om den organiserade narkotikahandeln inte varit av det allvarligaste slaget, anser ändå HD att brottet ska bedömas som grovt narkotikabrott med tanke på omständigheterna i målet. Något skäl att avvika från det straffvärde HovR kommit fram till finns däremot inte, och HD fastställer därför HovR:s dom om *fängelse i tre år*.¹⁶⁹

5.9 HD B 4343/11

P.W. har bland annat stått åtalad för att han den 10-11 maj 2011 olovligen har innehaft och transporterat 97 kilo cannabisharts. Detta var inte avsett för eget bruk. Efter den 11 maj har P.W. olovligen innehaft och förvarat narkotikan. Riksåklagaren har gjort gällande att det med anledning av den stora mängden narkotika är ett grovt narkotikabrott och frågan i målet var hur detta skulle bedömas.¹⁷⁰

---

¹⁶⁷ Ibid., s. 9; RättsPM 2011:10 s. 81.

¹⁶⁸ HD B 3851/11 s. 10.

¹⁶⁹ Ibid., s. 10 f.

¹⁷⁰ HD B 4343/11, s. 2 f.

Det enda som legat till grund för bedömningen i målet är P.W:s egna uppgifter och erkännande, vilka har ansetts vunnit stöd i annan utredning i målet. I målet har framkommit att P.W. lever ett ordnat liv, att han själv brukar narkotika och det var av personen han brukar köpa sin narkotika av som han fick ett erbjudande om att hämta och under ett dygn förvara en mängd cannabisharts mot att han fick två hekto hasch själv som ersättning. Den var tänkt att användas för eget bruk. P.W. accepterade erbjudandet och fick instruktioner om var han skulle köra för att hämta den. När han kom dit visade det sig att det rörde sig om mycket större mängder än han väntat sig, men då vågade han inte backa ur. Sedan körde P.W. hem och förvarade narkotikan under sängen. Tanken var att någon annan skulle komma och hämta den påföljande dag. Dagen därpå blev P.W. däremot stoppad av polisen och efter en husrannsakan upptäcktes narkotikan.¹⁷¹

TR menade att genom P.W:s erkännande kunde åtalet anses styrkt i sin helhet. Med tanke på den stora mängden bedömde rätten att målet var att anse som ett grovt brott. Vidare konstaterar TR att med tanke återigen på mängden så har gärningen varit ett led i en organiserad verksamhet och detta kan P.W. inte ha undgått att förstå. Vad gäller hans roll som kurir i sammanhanget menar TR att en sådan roll som regel utgör en viktig länk i distributionskedjan. Dessutom har P.W. fått betalning för arbetet i form av narkotika. Med anledning av ovanstående omständigheter dömde TR P.W. till *nio års fängelse*.¹⁷²

HovR gjorde en helt annan straffvärdebedömning än TR och satte ner fängelsestraffets längd väsentligt, nämligen till *fyra års fängelse*. HovR gjorde bedömningen att P.W:s olovliga befattning med narkotikan varit väldigt begränsad i tid och rum och hans egen vinning i jämförelsevis varit väldigt liten. Eftersom det endast är P.W:s egna uppgifter domstolen hade att gå efter, ansåg HovR att P.W:s roll varit väldigt liten i sammanhanget. Däremot kan P.W. inte ha undgått att inse att hans förvarande av narkotikan har varit ett led i en verksamhet där det i slutändan innebär att missbruk sprids vidare. Detta tillsammans med den stora mängden ansåg HovR agera i skärpande riktning i straffvärdebedömningen. Vidare har rätten tagit hänsyn till att farlighetsgraden hos cannabisharts generellt är av den lägre graden. Dessa ovanstående faktorer ledde sammantaget till sänkningen av fängelsestraffets längd.¹⁷³

Slutligen hamnade målet i HD där de tog upp förhållandet att den stränga straffskala som gäller för grova narkotikabrott ska förbehållas de allvarligaste gärningarna. Domstolen konstaterade med hänvisning till Mefedronfallet, efterföljande praxis samt förarbeten att när det gäller den allvarligare narkotikabrottsligheten, så ska andra faktorer än mängd och sort ges ett avgörande inflytande över bedömningen av brottslighetens straffvärde.

---

¹⁷¹ Ibid., s. 2.

¹⁷² Ibid.

¹⁷³ Ibid., s.6.

För att lyckas med detta måste alltså betydelsen av mängd och sort tonas ned och tillräckligt utrymme ska ges andra faktorer att få betydelse i straffvärdebedömningen. Visserligen, menade HD, ska mängdrekvisitet ändå ensamt kunna motivera att ett narkotikabrott ska bedömas som grovt, till och med att det kan ligga till grund för ett straff högre än minimistraffet för grovt narkotikabrott, dvs två år. Däremot ansåg HD inte att mängden kan ges så pass mycket betydelse att det rekvisitet ensamt kan motivera ett fängelsestraff som sträcker sig flera år över ministrattet för grovt narkotikabrott. HD konstaterar att P.W:s hantering av narkotika innefattat en större mängd, vilket innebär att rubriceringen blev grovt narkotikabrott. Däremot har sorten narkotika varit av det mindre farliga slaget, ersättningen har varit begränsad och viss betydelse har även getts att P.W. trots att den förvarade mängden skulle avse en mycket mindre mängd, och att även om P.W. borde dragit sig ur uppdraget finns trots allt en viss risk för personsäkerheten med detta. Att P.W. blivit utnyttjad kan däremot inte bevisas då han haft ett gott och ordnat liv när han antog sig uppdraget. De fakta att P.W. haft en liten roll och endast agerat på initiativ från andra, samt att förvaringen varit under en mycket kort tid ligger också till grund i HD:s bedömning, som slutligen efter en helhetsbedömning anslöt sig till den bedömning av straffvärdet som HovR gjorde. Det slutliga fängelsestraffets längd blev med andra ord fyra år.¹⁷⁴

---

¹⁷⁴ HD B 4343/11, s. 5 ff.

6 Analys

6.1 Hur har narkotikan växt fram i vårt samhälle till det problem det är idag?

Inledningsvis kan man konstatera att det i första hand var på medicinsk väg som narkotikan tog sin väg in i samhället. Genom oförsiktighet och okunskap har den spridits och lämnat spår av beroende och missbruk. Som nämnt är det inte bara sjuka som har påverkats av narkotika, utan det är flera grupper inom samhället. Däremot är det inom läkemedelsindustrin som den första gruppen av missbrukare utvecklades. Allteftersom det kom att bli ett stort problem i samhället var vi tvungna att reagera och göra något åt det. Narkotikan var på väg mot ungdomarna och slutligen blev det en situation som mynnades ut i ett socialt och offentligt problem. Som redogjorts för i uppsatsen var vägen man valde att gå den allmänpreventiva och den politik som förts i samhället har utsett narkotikaproblemet till något utöver det vanliga av brottslighet i fråga hur det ska behandlas och lösas. Frågan är nu vad man har uppnått med den narkotikapolitik man valt att föra?

Det har inte kunnat visas klart att den straffrättsliga vägen var den rätta att gå. Man har kunnat se en ökning av narkotikabrotten i samhället, och då kan man ställa sig frågan vad det beror på. Vi hade en nollvision, men ju hårdare vi kämpade för den, desto längre ifrån den hamnade vi. Det finns självklart argument både för och emot, som alltid, att lösa problemet på en straffrättslig nivå men såhär i efterhand kan vi se att den narkotikapolitik som har förts de senaste decennierna inte har bidragit till att problemet har minskat. Felaktig fokusering har lett till en sämre effektivisering och mycket tyder på att andra kontrollåtgärder än straff i slutändan är bättre för att bekämpa hälso- och ordningsproblemen kring exempelvis eget bruk av narkotika. Strängare straff är med andra ord inte alltid den bästa lösningen. Mycket rörande narkotikahandlingen är definitivt straffvärt, men många anser att när det kommer till eget bruk och innehav av mindre mängder för eget bruk kan det vara värt att tänka om.¹⁷⁵ Att man kunnat se en ökning av lagföringar har som visats berott på polisens fokusering på att få bort missbrukare från gatan och bli av med langare som sprider narkotikan vidare, framförallt till ungdomar. Oftast har det att göra med ringa narkotikabrott, och det är också den gruppen av lagföringar som ökat enligt statistiken. Fokus har gått från att ligga på kontroll av tillverkare och leverantörer – de som sprider narkotikan, till att ligga på missbrukarna. Vi kanske inte kan eliminera dem totalt. Istället borde prioritering ligga på att rädda missbrukare och befria dem från sitt beroende. De grova narkotikabrotten däremot, utgör två procent av lagföringarna och det har inte förändrats över tiden. Vi har alltså inte i denna del heller närmat oss den önskade nollvisionen.

---

¹⁷⁵ Träskman, P O, *Narkotikapolitik och brottskontroll*, i Tham, Henrik (red.) *Forskare om narkotikapolitiken*, Rapport 2003:1, Stockholm, 2003, s. 23 ff.

Att lagföringarna har ökat visar också på att spridningen blivit större och att det i sin tur lett till att de grova, kriminella narkotikaorganisationerna har uppnått sitt syfte och tjänat mer pengar.

Vi behöver inte vända blicken långt ut i Europa för att se exempel på länder där en annan narkotikapolitik förs (se ovan angående Kat). Ser man bara till så nära som Danmark är det egna bruket inte straffbelagt och där har frågan även varit uppe bland politikerna om det ska vara lagligt att sälja hasch. I Nederländerna finns det även lagliga haschkaféer och där är förbrukningen till och med lägre än i Danmark.¹⁷⁶ *The Netherlands Board of Tourism and Conventions* som informerar på deras hemsida om landets drogpolicy, konstaterar att eftersom deras narkotikapolitik är utformad på detta sätt innebär det att myndigheterna istället kan lägga fokus på de grova narkotikabrotten och de gärningsmän som handlar med och sprider tyngre droger.¹⁷⁷ Många experter på området stödjer en avkriminalisering och hänvisar bland annat till argumentet att ”missbrukare inte skall stressas och behandlas som människor från en främmande önskad värld” och menar att det inte är humant, medmänskligt eller rättfärdigt.¹⁷⁸

Vad som talar emot en sådan avkriminalisering är att de droger som anses mindre tunga och mindre farliga, till exempel cannabis och Kat, öppnar upp för en rad problem såväl psykiska som fysiska. Till slut landar det i ett tyngre drogmissbruk (dock inte bland Katbrukarna som ytterst sällan använder andra droger). Viljan och nyfikenheten att som droganvändare tänja på gränserna och testa fler och så småningom tyngre droger är alltför riskfull. De som talar emot en sådan utveckling av narkotikapolitiken menar att vi som samhälle måste genom straffrättsliga medel visa på allvaret med narkotika och hur strängt vi ser på det – därav skapades nollvisionen. Även om andra länder i Europa har lyckats upprätthålla ett samhälle där eget bruk är lagligt och där synen på lättare droger är mer liberal kan man undra om det verkligen är möjligt i vårt samhälle. Vi är så pass indoktrinerade med att narkotika är farligt och dåligt att man kan undra om det finns politiker som vågar öppna upp den frågan. Trots att forskare genom studier visat på att viss typ av narkotika kanske inte är så farlig som vi tror, och trots vad insatta säger i frågan har den allmänna debatten uteblivit.¹⁷⁹ I dagens läge är det när det kommer till kritan, förmodligen inga politiker som vinner ett val på att ha en drogliberal inställning.

---

¹⁷⁶ *Toppolitiker sågar plan på fritt hasch*, Sydsvenskan, publicerad 30 september 2009 15:54 och *The official site of Holland*, <http://www.holland.com/global/Tourism/Holland-information/About-Holland/dutch-drug-policy.htm>, den 26 april 2012 11:43.

¹⁷⁷ <http://www.holland.com/global/Tourism/Holland-information/About-Holland/dutch-drug-policy.htm>, den 26 april 2012 11:50.

¹⁷⁸ Träskman, P O, *Narkotikapolitik*, i Tham, Henrik (red.), a.a. s. 28.

¹⁷⁹ Linton, Magnus, a.a. s. 3.

6.1.1 Har den straffrättsliga inställningen varit helt negativ för samhället?

Nej, det vill jag inte påstå. Som nämnt finns det absolut mycket som har med narkotika att göra som är viktigt att straffbelägga. Den rätta vägen att gå för att verkligen få bukt med narkotikaproblemet är att fokusera på de som bedriver den tunga narkotikabrottsligheten. De gärningsmän vars syfte är att tjäna pengar och som bedriver en organiserad verksamhet utan att riktigt bry sig om vem eller vilka de skadar. De gärningsmän som är orsaken till att beroende och missbruk sprids bland ungdomar och ute på gatan, eller via internet som nu också har blivit ett problem. Problemet med den narkotikapolitik som hittills har förts är som tidigare påpekat, att resurserna har placerats fel.

Det är tydligt härav att det har gått i konjunkturer vad gäller själva narkotikakontrollen. Till en början var straffen relativt låga, om de ens existerade, till att bli bland de högsta vi har inom svensk straffrätt. Fokus låg på att förhindra de grova narkotikabrotten till att istället koncentrera sig på missbrukarna och de brott som då resulterade i ringa narkotikabrott. Om man ser tillbaka på historien är det trots allt ett faktum att man via de första internationella samarbetena ville förhindra narkotikan redan på odlings- och smugglingsstadiet. Nu kan man däremot se en ny svängning i konjunkturen då fler röster höjs mot att större fokus på de grova narkotikabrotten är rätt väg att gå. En del förespråkar som sagt till och med en avkriminalisering av eget bruk och innehav för eget bruk, för att lägga resurserna på de som begår brott inom den grova skalan. Sedan kan man fråga sig om detta är anledningen till varför exempelvis HD valt att bryta sin trend i praxis med de generellt hårdare straffen för narkotikabrott. Man måste trots allt skilja deras arbete åt från politikens. HD:s uppgift är att tolka lagstiftarens vilja och genom sina avgöranden bidra till en mer enhetlig rättstillämpning ute bland domstolarna. När den straffrättsliga kontrollen utövas är det vissa grundprinciper som är grundläggande för vårt samhälle och rättsystem. Däribland rättssäkerheten och att alla får en rättvis rättegång och blir likabehandlade inför rätten. Praxis har visat att utgången i narkotikamål snabbt har slagit i taket, vilket innebär att det inte funnits utrymme för någon nyansering när det kom till de verkligt grova fallen.

6.2 Vad innebär HD:s nya prejudikat?

Som redogjorts för i min uppsats var det genom Mefedronfallet som HD ändrade riktning på hur deras straffvärdebedömning skulle ske. HD har angett att det egna missbruket kan ses som en förmildrande omständighet och dragit tydligare linjer för vad som faktiskt kan anses vara grova narkotikabrott och inte. Avgörande i fallet till varför HD sänkte HovR straff från 14 till fyra års fängelse var att deras verksamhet inte kunde anses vara organiserad i någon större form då det endast var de två tilltalade som styrde den, samt att försäljning skett till vänner och bekanta.

Vidare diskuterar de i domen om ojämnheten som en användning av tabellerna kan innebära, om vinstsyftets roll och egentligen alla typer av omständigheter som kan ha någon form av relevans i narkotikamål. HD har påbörjat den vägen som förarbeten och tidigare praxis länge pratat om. Följden har blivit att synen på narkotikabrott börjar bli mildare i den meningen att en mer nyanserad praxis är på ingång där kraven på rubriceringen grovt narkotikabrott ställs högre. Vad som har skett är helt enkelt ett avsteg från att huvudsakligen mängd och farlighet ska få utgångarna i målen att bli höga fängelsestraff. För att koppla det till tanken om att en avkriminalisering av eget bruk ska få samhället att istället i större utsträckning med mer resurser fokusera på de grova narkotikabrotten kan denna reformering av praxis verka åt motsatt håll. Visserligen kanske större fokus läggs på de grova narkotikabrotten men resultatet av Mefedronfallet innebär en minskning av förutsättningarna att döma för grovt brott, och åklagaren kommer få svårare att samla ihop tillräckliga bevis nu när en större hänsynslöshet och mer organiserad handel med större vinstsyfte ska styrkas. Förhoppningen finns att i och med de nya domarna kunna se en minskad risk att döma missbrukare för straff som egentligen är anpassade för den tyngre, organiserade brottsligheten. Att till största del göra en straffvärdebedömning och sedan en straffmätning efter givna tabeller och ett rent mängdresonemang har givetvis gjort att dessa objektiva rekvisit varit lättare att bevisa, men som HD visat och utrett i sina domar har detta resonemang och bedömningssätt även visat sig ge missvisande och ojämna resultat. Här får alltså proportionalitet, likabehandling och rätten till en rättvis rättegång ta ett steg framåt.

Vad alla däremot tycks kunna komma överens om är att narkotika bland ungdomar är betydligt värre och farligare och något vi till varje pris vill undvika. Denna åsikt verkar även HD och lagstiftare ha då exempelvis graden av hänsynslöshet är högre om narkotikan säljs av gärningsmän till ungdomar. Att narkotikapolitiken utvecklades i den riktning den gjort var till stor del på grund av att samhället ville skydda ungdomarna och vårda de som redan trillat dit i missbruket. Däremot finns risken att om fokus flyttas från de lokala distributörerna till de som är inblandade i en organisation av hög grad med internationell koppling, kan de som sprider narkotikan ute på gatan till våra ungdomar lättare klara sig undan ett straffrättsligt ansvar. Så som situationen däremot varit fram tills Mefedronfallet kom, har däremot inte heller varit hållbart. Om man verkligen ska angripa narkotikaproblemet måste vi börja på en hög nivå där narkotikan börjar sin väg för att sedan hamna hos de här langarna på gatan som i många fall själva är missbrukare och säljer narkotika för att finansiera sitt eget missbruk.

Att en ny, mildare syn på narkotikapolitiken alltså är på väg att ta form är inte svårt att märka. Är det däremot verkligen rimligt att denna reformation ska ske utan en offentlig och politisk debatt? De experter som uttalar sig i saken gör ett försök att påtala att en sådan bör ske och försöker uppmärksamma problemet via artiklar och ny doktrin. Vad som nu bör bli nästa steg är rimligen att frågan i större utsträckning uppmärksammas av politikerna.

Eftersom även HD själv har tagit ett stort steg mot en prejudikatändring kan man tycka att lagstiftare ska säga sitt i saken. Det skulle vara intressant att veta om HD har fått ett godkännande av politikerna att genomföra reformationen eller om de på eget initiativ förändrar narkotikapolitiken på ett rätt radikalt sätt.¹⁸⁰ Man ska som nämnt tidigare, trots allt inte glömma bort att HD har som arbete att tolka lagstiftarens vilja. Domstolen ska och bör lyfta fram frågor det ligger oklarhet i och skapa praxis kring dem. Sedan kan man tycka att det känns märkligt att HD beslutar sig för att anamma en mildare syn på narkotikabrotten som i slutändan gör att färre åker fast utan att det förekommit någon slags allmän debatt kring ämnet, men det är helt enkelt så HD kan och bevisligen arbetar. Kritiken bör istället läggas på politikerna som inte tar tag i frågan och upplyser allmänheten om vad som håller på att hända och varför. Som förstått har vi blivit inlärd med att all form av narkotika är farligt och bör straffas så hårt som möjligt för att helt bli av med problemet, men i själva verket är vi blinda inför fakta. Eftersom denna straffrättsliga syn som präglat narkotikabrotten uppenbarligen inte fungerat är det kanske dags att tänka om och även lyssna på de röster som menar att all narkotika inte är så pass farlig som vi vill få den till att vara. Om inte annat är det kanske åtminstone så att en individualpreventiv syn ska få genomslag istället.

Vad är det då som är så speciellt med narkotikabrott att de väcker så starka känslor hos allmänheten och att vi fördömt dem så hårt? Det kan bero på att gränsen för vad som är skadligt och för vad som bör kriminaliseras är svår att dra. Vi har valt att tillåta alkohol och tobak i vårt samhälle som kan vara minst lika farligt och ha minst lika negativa effekter på oss som annan narkotika som är olaglig. Samtidigt är det något som gjort att vi sett narkotikan som något så pass mycket mer samhällsfarligt än exempelvis alkohol att vi valt att till och med sträva efter en nollvision här. Att dricka alkohol är upp till var och en som är över 20 år, och ingen större smuggling har fått genomslag hos kriminella. Vinstsyftet skulle helt enkelt vara för litet. Skulle vi ta steget mot en avkriminalisering av eget bruk, torde inte skillnaden häremellan bli alltför märkbar. Att vara langare på gatan och sälja till enskilda personer skulle försvinna, då vinstsyftet även här i stor utsträckning skulle försvinna. I tidigare förarbeten har det däremot konstaterats att narkotikabrottens samhällsfarlighet är så pass stor att det krävs hårda tag och i många fall att fängelse väljs som påföljd.

6.3 Var befinner sig narkotikafrågan idag?

I mål efter mål de senaste åren har HD alltså gått på en hård linje där övriga omständigheter som eget missbruk och graden av delaktighet i princip inte spelat så stor roll.

---

¹⁸⁰ Edin, Stefan: *HD:s milda syn på narkotikabrott gör att färre åker fast*, Newsmill publicerad den 25 mars 2012. Se länk <http://www.newsmill.se/artikel/2012/03/25/hds-milda-syn-p-narkotikabrott-g-r-att-f-rre-ker-fast>, utdragen den 26 april 2012 15:38.

Det är även värt att ställa sig frågan om dessa övriga omständigheter som HD radat upp i sina senaste fall verkligen har getts en dominerande betydelse. Efter en genomgång av de rättsfall som refererats i denna uppsats kan man se att domstolarna ger olika betydelse och tyngd till olika kriterier och omständigheter. Det tyder också på hur svårt det kan vara att göra en korrekt och rättvis bedömning i varje enskilt fall när förutsättningarna många gånger är helt olika. Det som känns som en bra utgångspunkt och linje för rätten att hålla, är att de faktiskt gör en helhetsbedömning och inte hänger upp sig för mycket på enstaka faktorer så som exempelvis mängd. Visserligen kan det konstateras att domstolarna även tidigare fäst vikt vid andra omständigheter som exempelvis antalet överlåtelse, spridning bland ungdomar och vinningssyftet, men i slutändan tycks det i övervägande fall ändå varit mängden som har varit avgörande. Vad som däremot kan slås fast är att om mängden är den enda omständighet som kan visas styrkt i målet, och om det är fråga om väsentligt större mängder kan man kanske ändå anta att brottet har ingått som ett led i en yrkesmässig verksamhet.

Varför kommer då denna ändring i straffvärdebedömningen just nu? Vi har ju sett att det förekommit riktlinjer i förarbeten om en sådan bedömning i narkotikamål redan för mer än 30 år sedan. Andra rättsfall har som sagt påpekat det, men inget egentligt genomslag har getts förrän nu i och med Mefedronfallet. Det kan ha varit att HD insett att en nyansering av praxis är nödvändig och att det inte är rimligt att enbart mängd och farlighet ska få effekten att straffen når maximum. För att hitta en möjlighet att ge de riktigt grova, allvarliga och många gånger internationellt organiserade narkotikabrotten en chans att få genomslag i fängelsestraffets längd är det alltså nödvändigt att titta på övriga omständigheter. Görs inte detta blir utgången precis som i fallet med 97 kg cannabisharts, där den tilltalade dömdes till fyra års fängelse. Eftersom inga övriga omständigheter kunde utredas då som grund endast låg den tilltalades egna berättelse, fanns heller ingen möjlighet att nå högre upp i straffskalan. Kanske är det så att fler resurser bör ges polismyndigheten så att de faktiskt kan få fram dessa övriga omständigheter, men väljer samhället och politikerna att spara in pengar i denna del blir resultatet som ovan. Vad man däremot kan konstatera är att om mer pengar hade getts polismyndigheten hade rimligen fler kriminella kunnat fällas för högre straff vilket i sin tur får till följd att det kostar samhället mer då de håller dömda i fängelse på en längre tid. Är detta faktum något som präglat politiken? Återigen, eftersom det finns en avsaknad av en narkotikadebatt är det svårt att svara på.

6.4 Konsekvenser och följder av HD:s nya praxis

Vad innebär då egentligen denna förändring av praxis som har börjat ske? Nu står rättstillämpningen inför utmaningar som att få fram nya riktlinjer för straffvärdebedömningen. Vad gäller tabellerna kan man dra som slutsats att de är på väg att förändras och till och med bytas ut.

Efterhand som narkotikamål behandlar preparat som inte utvärderats efter nya straffvärdebedömningen, förändras tabellerna successivt. Viktigt är att det inte bara blir HD som gör detta jobb, utan underrätterna kommer att spela en stor roll i denna process också. Drograxisgruppen har även varit framme och utarbetat förslag på nya provisoriska tabeller. I bilaga B kan man se resultatet av dessa från ett regionalt drograxismöte den 25 november 2011. Skillnaderna är ganska stora från hur det såg ut innan. Om man tittar exempelvis på ecstasy i farlighetsbedömning, ser man att tidigare krävdes 200 tabletter för att det skulle anses som ett grovt narkotikabrott mängdmässigt. Nu är den nya provisoriska mängden 2000 tabletter. Denna nya bedömning verkar grunda sig delvis på vad HD sagt om ecstasy i farlighetshänseende i HD B 3851/11.

Förhoppningsvis kommer detta att öka rättsäkerheten och att alla fall bedöms på ett rättvist sätt. Utgången i målet ska inte bero på i vilken rätt målet tas upp eller rent krasst, vilka domare som dömer. Med hjälp av att mängdrekvisitet får ta ett steg tillbaka till förmån för andra omständigheter kan i varje fall en chans ges till att få en rättvis och rättssäker rättegång. I den nya straffvärdebedömningen ser rätten mer till personen och varför han eller hon har hamnat där, än bara till de uppenbara och objektiva rättsfakta som finns. Även om tabellerna alltså får ta ett steg tillbaka, ska man ändå komma ihåg att de spelar en viss roll i bedömningen. Precis som HD skrev i Mefedronfallet så är art och mängd av den narkotika som gärningsmannen handhaft viktiga faktorer vid straffvärdebedömningen, vilket innebär att de tabeller som upprättats med stöd av praxis och har sin utgångspunkt i dessa två faktorer ofta kan vara ett värdefullt hjälpmedel. Däremot ger tabellerna lätt "ett intryck av objektivitet och exakthet, vilket är bedrägligt, eftersom tabeller aldrig är säkrare än sitt underlag".¹⁸¹ Även om tidigare praxis har inneburit att i fall med stora mängder narkotika har straffmätningen snabbt nått maximum i fängelseår, så har det också funnits fördelar med den. Inte bara för att samhället har via straffen markerat sin allvarliga syn på narkotika genom de höga straffen, men framförallt för att det också har medfört en förutsebarhet redan på förundersökningsstadiet.

Vad innebär förändringen av praxis på lång sikt? Det är givetvis svårt att svara på. Man kan inte veta om nyanseringen kan komma att hindra spridning av narkotikan i samhället. Det finns de som fruktar att kriminella numera kommer befatta sig med större mängder för att öka sitt vinstsyfte när de vet att den övre delen av straffskalan kommer användas i mindre utsträckning. Men precis som riksåklagare Anders Perklev kommenterar i sin artikel angående just detta, så vet vi av erfarenhet att ur ett brottsförebyggande perspektiv spelar fängelsestraffets längd en ganska liten roll. Ett bevis på detta är att den hårda narkotikapolitik vi hittills fört som sagt inte har medfört någon minskning av narkotikaproblemet.¹⁸² Vidare är det intressant att se vad den här förändringen av prejudikaten kan få för betydelse utöver just narkotikabrotten.

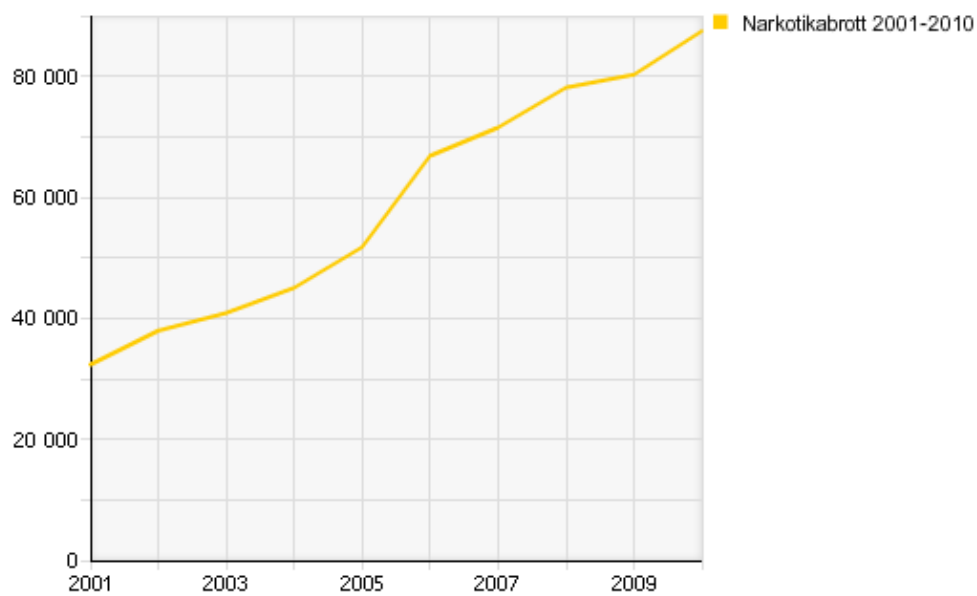
¹⁸¹ NJA 2011 s. 367, p. 22 och p. 26.

¹⁸² SvJT 2012 s. 142.

Kanske kommer vi att i framtiden få se annan politik föras i landet, och en annan inställning till vad som faktiskt hjälper, en allmänpreventiv eller individualpreventiv inställning. Detta är en diskussion som också förts många gånger i svensk politik och kanske kommer den att komma på tal igen. Vad gäller just minskningen av narkotikabrotten i samhället tror jag däremot att den nya praxisen inte kommer påverka det i någon större utsträckning. Det handlar som förklarar istället om att de brott som äger rum och hamnar i domstol ska få en rättvis, proportionerlig och riktig bedömning. Praxis förändras av den anledning att minska eller helst undvika de missvisande och ojämna resultat som hittills har existerat, inte för att minska själva antalet brott i samhället. Det är som sagt en politisk fråga, inte en sak för HD.

Bilaga A

Antalet anmälda narkotikabrott de senaste tio åren

Källa: Brå, 2011

Bilaga B

!"#\$%&'()*+,-./:;<=>?@A B C D E F G H I J K L M N O P Q R S T U V W X Y Z [\ ] ^ _ ` { | } ~ ¡ ¢ £ ¤ ¥ ¦ § ¨ © ª « ¬ ® ¯ ° ± ² ³ ´ µ ¶ · ¸ ¹ º » ¼ ½ ¾ ¿

!"#\$%&'()*+,-./:;<=>?@A B C D E F G H I J K L M N O P Q R S T U V W X Y Z [\ ] ^ _ ` { | } ~ ¡ ¢ £ ¤ ¥ ¦ § ¨ © ª « ¬ ® ¯ ° ± ² ³ ´ µ ¶ · ¸ ¹ º » ¼ ½ ¾ ¿

!"1234	# 516738	"1234	98
6	9	988	9
98	5	568	5
96	C	688	C
58	D	E68	D
C8	6	9688	6
D8	F	C888	F
68	G	DG68	G
F8	E	FG68	E
G8	H	H888	H
E8	98	95888	98
H8	99		
988	95		
568	5D		

!"1234	# 516738	"1234	98
6	9	588	9
96	5	688	5
56	C	9888	C
D8	D	5888	D
F8	6	D888	6
E8	F	G888	F
988	G	95888	G
958	E	58888	E
9D8	H		
9F8	98		
9E8	99		
588	95		
688	5D		

*&)-.!: ", %) & ; ") . \$! ' & < (- / & \$ % & / (, . % & ' 0 " 0 &) & ,

!"1234	# 516738	"1234	98
8D E45D A	9	6	568 +
F6116GA	819	68	5688 +
"?>45>H	9156	D	588 ."#?
! : I	8IECCCC	F	C88 >?
: 38=A	98	819	56 +
{ J A D	CICCCC	8IC	G6 +
/64	8188956	D	588 =+
/=@A	6	9	68 +
)=2H 1=l	8156	58	9888 ."#?
%KGK4BN	8IECCCC	F	C88 ."#?
%C6DJ	816	98	688 +

!"1234	# 516738	"1234	98
8D E45D A	9	6	688 +
F6116GA	819	68	6888 +
"?>45>H	8156	58	5888 ."#?
! : I	8I9FFFF	C8	C8 ?
: 38=A	98	819	68 +
{ J A D	CICCCC	8IC	968 +
/64	8188956	D	D88 =+
/=@A	6	9	988 +
)=2H 1=l	8186	988	98888 ."#?
%KGK4BN	8IECCCC	98	F88 ."#?
%C6DJ	816	98	9888 +

Käll- och litteraturförteckning

Offentligt tryck

SOU 1967:41, Narkomanvårdskommittén, *Narkotikaproblemet Del II*, Stockholm, 1967.

Prop. 1987/88:71, *Om ändringar i narkotikastrafflagen (1968:64)*, Justitiedepartementet.

Prop. 1987/88:120, *Om ändring i brottsbalken (straffmätning och påföljdsval)*, Justitiedepartementet.

Prop. 1992/93:142, *Om åtgärder mot bruk av narkotika samt ringa narkotikabrott*, Justitiedepartementet.

Prop. 2003/04:147, *Sveriges antagande av rambeslut om minimibestämmelser för brottsrekvisit och påföljder för olaglig narkotikahandel*, Justitiedepartementet.

Prop. 2009/10:147, *Skärpta straff för allvarliga våldsbrott m.m.*, Justitiedepartementet.

Dir. 2006:97, *En översyn av narkotikalagstiftningen*, Stockholm, 2006.

Ds 2005:14, *Olovlig befattning med narkotikaprekursorer – EU:s rambeslut om olovlig narkotikahandel*, Justitiedepartementet.

Lagrådsremiss, *En effektivare narkotika- och dopningslagstiftning m.m.*, Stockholm, 2010.

Rådets rambeslut 2004/757/RIF, *Om minimibestämmelser för brottsrekvisit och påföljder för olaglig narkotikahandel*, den 25 oktober 2004.

Litteratur

Borgeke, Martin & Sterzel, Georg, *Studier rörande påföljdspraxis med mera*, 4:e uppl., Stockholm, 2009, Jure Förlag AB.

Hoflund, Olle, *Narkotikabrotten – En straffrättslig studie*, 3:e uppl., Stockholm, 1993, Juristförlaget.

Kassman, Anders, *Polisen och narkotikaproblemet – Från nationella aktioner mot narkotikaprofitörer till lokala insatser för att störa missbruket*, doktorsavhandling försvarad vid sociologiska institutionen, Stockholms universitet i november 1998, Almqvist & Wiksell International, Stockholm.

Olsson, Börje, Narkotikaproblemet i Sverige: framväxt och utveckling. I: Olsson, Börje (red.) m.fl. *Narkotika – om problem och politik*, Stockholm, 2011, Norstedts Juridik AB, s. 23-41.

Sahlin, Ingrid, Narkotikapreventionens mål och medel. I: Olsson, Börje (red.) m.fl. *Narkotika – om problem och politik*, Stockholm, 2011, Norstedts Juridik AB, s. 73-99.

Träskman, P O, Drakens ägg – den narkotikarelaterade brottskontrollen. I: Victor, Dag (red.) *Varning för straff – Om vådan av den nyttiga straffrätten*, Stockholm, 1995, Norstedts Juridik, s. 137-162.

Träskman, P O, Narkotikabrotten och kontrollen av bruket av narkotika genom straffrättsliga medel. I: Olsson, Börje (red.) m.fl. *Narkotika – om problem och politik*, Stockholm, 2011, Norstedts Juridik AB, s. 43-72.

Zila, Josef, *Specialstraffrätten – En introduktion*, 6:e uppl., Stockholm, 2009, Norstedts Juridik AB.

Artiklar

Asp, Petter, *Högsta domstolen revolutionerar narkotikabrotten*. I: SvJT 2011, s. 659-669.

Grahn, Ossian, *Lägre beviskrav vid narkotikabrott*. I: Alkohol & Narkotika, Nr 2/2011, s.14-15.

Linton, Magnus, *Nu rasar grunden för svensk drogpolitik*. I: Dagens Nyheter, publicerad 2011-08-26, s. 1-5.

Perklev, Anders (riksåklagare), *Straffmätning i narkotikamål – fyra domar från Högsta domstolen*. I: SvJT 2011, s. 131-143.

Rapporter

BRÅ Rapport 2000:21, *Kriminaliseringen av narkotikabruk*, Stockholm, 2000.

BRÅ Rapport 2005:11, *Narkotikabrottslighetens organisationsmönster*, Stockholm, 2005.

BRÅ Rapport 2007:24, *Narkotikastatistik 2006*, Stockholm, 2007.

BRÅ Rapport 2010:16, *Narkotikastatistik 2009*, Stockholm, 2010.

CAN Rapport 125, *Drogutvecklingen i Sverige 2010*, Stockholm, 2010.

Ramström, Jan, *Skador av hasch och marijuana. En genomgång av vetenskapliga studier publicerade till och med år 2008*, Östersund, 2009, FHI.

Träskman, P O, Narkotikapolitik och brottskontroll. I: Tham, Henrik (red.) *Forskare om narkotikapolitiken*, Rapport 2003:1, Stockholm, 2003, Kriminologiska institutionen, s. 21-29.

Övriga tryckta källor

Hovrätten över Skåne och Blekinge, PM, *Riktlinjer för bestämning av straffvärde*, Malmö, 2004.

Åklagarmyndighetens RättsPM 2011:10, *Narkotika – Preparatbeskrivning*, Stockholm, 2011, Utvecklingscentrum.

Internetkällor

Edin, Stefan, *HD:s milda syn på narkotikabrott gör att färre åker fast*, Newsmill, publicerad den 25 mars 2012, utdragen den 26 april 2012, kl. 15:38.

<http://www.newsmill.se/artikel/2012/03/25/hds-milda-syn-p-narkotikabrott-g-r-att-f-rre-ker-fast>.

Karnov Internet, narkotikastrafflagen (1968:64), använd den 15 mars 2012 kl. 11:34 och den 25 mars 2012 kl. 14:56.

<http://juridik.karnovgroup.se.ludwig.lub.lu.se/document/527634/1?versid=146-1-2005>.

Sydsvenskan, *Toppolitiker sågar plan på fritt hasch*, publicerad på Sydsvenskans hemsida den 30 september 2009 kl. 15:54.

<http://www.sydsvenskan.se/danmark/toppolitiker-sagar-plan-pa-fritt-hasch/>

The official site of Holland, *Dutch Drug Policy*, utdragen den 26 april 2012 kl. 11:43.

<http://www.holland.com/global/Tourism/Holland-information/About-Holland/dutch-drug-policy.htm>

Tullverkets hemsida, utdragen den 20 maj 2012 kl. 21:20.

<http://www.tullverket.se/pressrum/beslagsstatistik.4.4ab1598c11632f3ba9280001976.html>.

Rättsfallsförteckning

I kronologisk ordning:

NJA 1992 s. 235

NJA 2004 s. 354

NJA 2011 s. 357

NJA 2011 s. 675 I och II

HD B 2521/11

HD B 4468/11

HD B 3851/11

HD B 4343/11